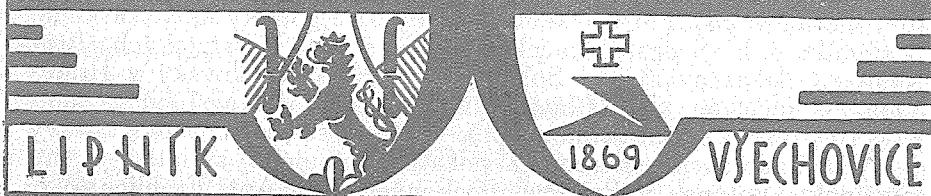

Ročník XIX.

Červen 1937.

Číslo 4.

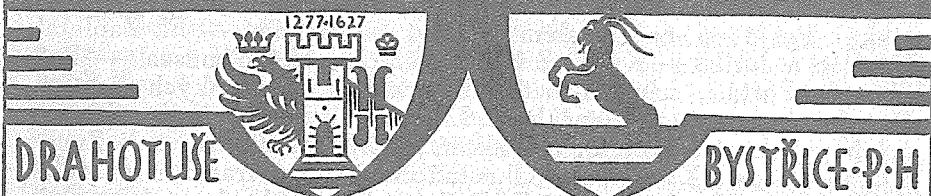
ZAHORSKÁ

LIPNÍK

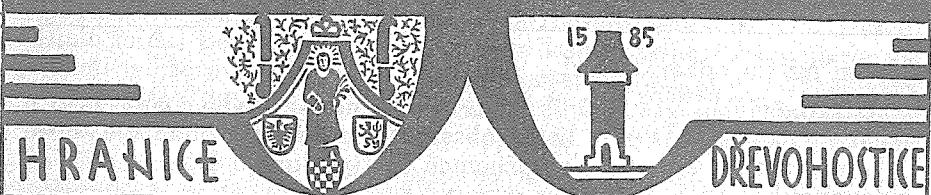
1869

VÝCHOVICE

DRAHOTUŠ

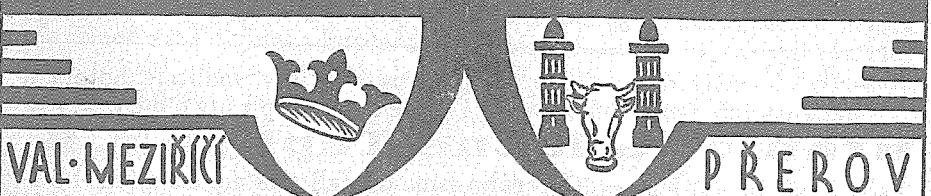
BYSTŘICE-P.H.

HРАНИЦЕ

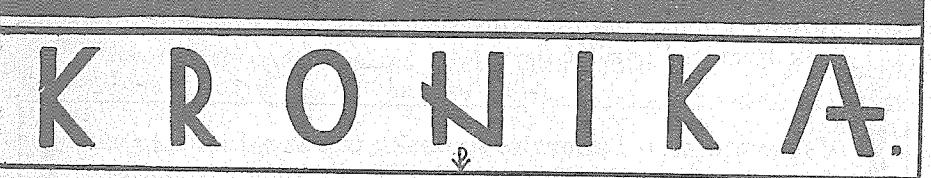
1585

DŘEVHOSTICE

VAL-MEZÍŘ

PŘEROV

PŘEROV

KRONIKA.

Redaktor a vydavatel Antonín Fröhlich, Dolní Újezd u Lipníka n. B.
Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

»Záhorská kronika« vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou. Předplácí se do 1. ledna 1937 10 Kč, od 1. ledna 1937 12 Kč. Placení se děje složními lístky šekového úřadu č. 100.630 Brno.

Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt a telegrafů v Brně č. 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Podaci poštovní úřad: Dolní Újezd u Lipníka n. B.

Adresa redakce a administrace: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Obsah 4. čís.: Florian Zapletal: Vrcholně gotický kostel a kaple v Lipníku n. B. — Jos. Pilnáček: Z historie pánů Podstatských z Prusinovic. (Pokračování.) — Boh. Indra: Dvůr Světlíkovský v Hranicích. — Jul. Šobr: Statut hospodářského personálu a sluhů na panství Bystřice p. Host. (Dokončení.) — Jos. Skutil: Gallašovy zprávy o východomoravské zvířeně z počátku minulého století. — Ant. Stržínek: »Potopa« v Pobečví. (Dokončení.) — Ant. Fröhlich: Výpisy z urbáře panství helfenstejnského z r. 1544. — Dr. J. L. Červinka: Pusté vsi na bývalém panství čekyňském. — Fl. Zapletal: Hranice a Jurík. — K. D.: Z lapidaria přerovského muzea. — Bož. Skopal: Portáši, národní četníci a ochránci valašských hor. — Drobné zprávy: Genealogie Lipovských z Lipovic. — Seznam mých publikací o prof. B. Řezníkovi. (Dr. Miloš Záleský.) — Zvony v Drahotuších v XVI. stol. — Ukrutná výchřice na Hranicku v r. 1822. — Vrchnost a Drahotušti. — Za P. Antonínem Sehnalem.

Našim milým odběratelům!

Ukončujeme XIX. ročník Z. k. a prosíme o zaplacení všech nedoplatků. Titulní list a obsah XIX. ročníku bude v 1. čísle XX. ročníku. Přejeme všem příjemné užití pěkného léta. V září na shledanou!

Redakce a administrace.

Zvláště dovolujeme si upozornit turisty, majitele hotelů a lázeňských pensionů na turistického průvodce

Hranice a lázně Teplice n. B.,

kterého jsme vydali v kapitelním formátu. Obsahuje stručný popis města, jeho dějiny, o lázních, procházky a výlety do okolí, seznam hotelů a pensionátů a plánek Hranic. Cena Kč 5.—

Vydavatelstvo Záhorské kroniky má na skladě tyto vázané ročníky: XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII. a XVIII. po 12 Kč; knížku A. Fröhlich, M. Fröhlichová: Město Lipník a hrad Helštýn za 7 Kč; A. Fröhlich, M. Fröhlichová a B. Indra: Hranice a lázně Teplice n. B. Průvodce. — Cena Kč 5'50 poštou.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Vychází čtvrtletně v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou.

Ročník XIX.

Červen 1937.

Cílo 4.

Florian Zapletal:

Vrcholně gotický kostel a kaple v Lipníku n. B.

I.

V lednu r. 1406 vložil panoš Boček z Labut, úředník Lacka z Kravař a z Helfensteina, do Zemských desk olomouckých (VII. 92) kapli Panny Marie, položené na hřbitově farního kostela v Lipníku, a jejímu správci neboli kaplanu ve vsi Tučíně u Přerova čtyři lány, dva podsedky, svobodný dvůr, půllán s platem osmi grošů a všechno příslušenství těchto nemovitostí v Tučíně. Ale Boček si vymínil doživotní patronátní právo této kaple. Po jeho smrti mělo toto právo spadnout na pana Lacka z Kravař a na Helfensteině a na jeho dědice. Mimo to dal Boček uvedené mariánské kapli a jejím správcům ve vsi Podolí u Přerova šest lánů bez jedné čtvrti s celým příslušenstvím.

Boček z Labut, jeho sestra Anna a Zbyněk Hřivnáč rytíř z Hněvošic, manžel Anny, drželi tehdy společně ves Želatovice u Přerova.

Podrobnosti této nadace pro vnově vystavěnou kapli Panny Marie u farního kostela v Lipníku obsahuje list Bočka z Labut, daný a psaný na Helfensteině 8. prosince r. 1406. Lipenským farářem byl tehdy Vavřinec ze Zdounek, kaplanem mariánské kaple Mikuláš kněz Hullina (otiskl Jakub Mráček latinsky a česky v »Listáři ku dějinám města Lipníka« číslo 3).

Založení, zřízení a obdarování této kaple měl potvrdit tehdejší olomoucký biskup Lacek z Kravař.

Učinil tak listem, daným a psaným v Olomouci 10. ledna r. 1407. V tomto konfirmačním listě je uvedena v plném znění latinská nadacní listina z 8. prosince r. 1406 (Codex Moraviae XIII. 487. 493).

V tomto potvrzení biskupa Lacka čteme také větu, že mariánská kaple byla vystavěna od panoše Bočka z Labut v městě Lipníku u farního kostela sv. Jakuba (in oppido Lippnik apud ecclesiam parochialem sancti Jacobi nove fundacionis).

To znamená, že tehdy byla vystavěna na hřbitově u farního kostela vnově nejen mariánská kaple, ale že současně byl vnově zbudován v gotickém slohu také farní kostel sv. Jakuba z pevného zdiva. Stopy tehdejší gotiky vidíme na farním kostele dosud. Mariánská kaple byla vystavěna nákladem Bočka z Labut, farní gotický kostel byl dílem Lacka z Kravař a z Helfenstejna.

O tuto nadaci vznikl později soudní spor u olomouckého práva. Žalobkyní byla Anna z Labut, která se uvádí r. 1437 jako vdova po Hřivnáčovi se svým synem Janem (Půhony III. 437. 438).

R. 1447 pohnala Anna z Labut Voka ze Sovince a z Helfensteinu z 50 hřiven grošů dobrých, že ji odtiskl od opravy v Tučině a v Podolíčku (dnešní Podolí u Přerova), nemaje k tomu práva, ježto ona to po svém bratru držela. Rovněž pohnala Voka, že se jí uvázal v lesy její vlastní, které sluší k Želatovicím, a v louku, dědictví její (Půhony III. 612).

Panství hrad Helfenstein, město Lipník a celé příslušenství tohoto panství bylo vloženo Vokovi do Desk olomouckých v lednu r. 1447 (X. 575).

R. 1447 ve středu před zdvižením sv. kříže úředníci práva menšího vedle panského rozkázání vyjeli ku Podolíčku o ta záští, která byla mezi Vokem a Annou Hřivnáčovou z Labut, zvláště o louku a les, jenž slove Brsluvka, a tam u toho lesa strany obapolně vystavily lidi starožitné v počtu patnácti, a ti seznali, že louka i les leží na podolickém poli, a že pan Boček nebožtík toho požíval do své smrti, že po jeho smrti vždy z té louky seno vozili do Želatovic, a že podle jejich vědomí a svědomí ta louka a les, jenž slove Brsluvka, leží v mezích (v katastru) Podolických (Půhony III. 641).

Při soudu r. 1448 v pondělí po Obrácení sv. Pavla páni, slyševše úředníky k tomu vyslané, i seznání starožitních lidí k tomu obapolně vydaných, výpis z desk, o to sepsání i list, tak nalezli, že louky s lesy i s rybníky jsou v dílech a v mezích Podolických a že ty sluší a slušetí mají faráři do Lipníka (Půhony III. 642).

Annu z Labut a ze Želatovic učinil nebožtík Boček z Labut poručník svého zboží, a proto Anna tak hájila svůj majetek a příslušenství lipenského kostela. R. 1447 držela Želatovice Anna z Labut a její syn Jan Hřivnáč z Hněvošic.

R. 1447 byl kaplanem kaple Matky boží v Lipníku kněz Beneš (Půhony III. 677. 678).

Ale ještě r. 1466 pohnala Magdalena z Hněvošic, dcera Jana Hřivnáče, u olomouckého práva Voka ze Sovince a z Helfensteinu, že ji drží ves Podolí, která sluší k Želatovicím k dědictví jejímu, nemaje k tomu práva (Půhony IV. 515. 530).

Ves Podolíčko jako příslušenství lipenské fary uvádí se 15. června r. 1510.

II.

V Deskách olomouckých připomíná se Lacek z Kravař jako pán na Helfensteině už r. 1374 (II. 444).

V Půhonech uvádí se Lacek de Helfstey r. 1375 (I. 39).

Byl dobrým hospodářem a za svého života soustředil ve svých rukou velké statky na Moravě. Zasahoval také účinně do veřejných záležitostí této země. Ve svém zralém věku byl hofmistrem dvora českého krále Václava IV., latinsky byl zvan Boemie regis magister curie. Po smrti moravského markraběte Jošta dne 18. ledna r. 1411 ustanovil král Václav IV. Lacka (Ladislava) z Kravař a z Helfensteinu zemským hejtmanem neboli starostou na Moravě.

K Mistru Janu Husovi byl Lacek poután osobně přátelským poměrem. Již r. 1410 zakročil v jeho prospěch u papeže Jana XXIII. svým listem. Následujícího roku zasedal v komisi k urovnání sporu Husova s pražským arcibiskupem Zbyňkem z Hasenburka. K němu jakožto »obzvláštnímu horliveli zákona božího« obracejí se Husovi přívřenci i později, jako vůbec vždy stojí v čele strany husitství příznivé. Lackovi, nazývaje ho »dobrodějce mój zvláštní«, adresuje z Kostnice dne 12. září r. 1415 list o svém odvolání i Mistr Jeronym Pražský. Jako zemský hejtman svolal Lacek na své panství Velké Meziříčí sjezd předních zemských úředníků a jiných znamenitých pánů moravských. Z tohoto sjezdu vyšel v polovici ledna r. 1415 pozoruhodný projev ve prospěch Husův, v němž přední pánové moravští vybízejí krále Zikmunda, aby nedopustil koncilu v Kostnici vězniti a trápit M. Jana Husa. Páni moravští, na předním místě zemský hejtman Lacek z Kravař, shromáždění na sjezdě v Brně, upozorňují listem ze dne 8. května r. 1415 důrazně krále Zikmunda na protiprávní postup koncilu proti Husovi, ukazují na následky, jaké to pro krále může mít, a žádají důtklivě, aby svému glejtu zjednal průchod. Ale všechno to Husa nezachránilo před smrtí na hranici 6. července. V září r. 1415 vytýká česká a moravská šlechta v protestním listu kostnickému koncilu, že odsoudil bez viny Husa a Jeronyma, odmítá jeho nařízení a ohlašuje, že chce hájiti věrně kazatele božího slova. Moravský zemský hejtman Lacek z Kravař je uveden na tomto protestním listu mezi prvními.

Za Lacka z Kravař uvádí se r. 1410 jako zámecký kaplan na Helštýně Ondřej kněz z Malhotic, capellanus in Helfenstayn. Dne 5. února r. 1418 připomíná se v seznamu husitských kněží na Moravě Mistr Zikmund někdy kaplan Lacka z Kravař, který r. 1421 pobýval na Strážnici u Petra z Kravař a na podzim téhož roku odešel ze Strážnice do husitský radikálního Uherského Ostrohu.

Lacek z Kravař byl dne 15. července r. 1416 ve Velkém Meziříčí na svém statku.

V sobotu před sv. Tomášem apoštolem, to jest 19. prosince r. 1416 byl pan Lacek z Helfensteinu ještě pohnán u olomouckého práva (Půhony II. 507).

Ale dne 20. února r. 1417 byl už mrtev. Latinským listem, daným a psaným uvedeného dne a roku v Praze, potvrdil český král Václav IV. Velkému Meziříčí odůmrtní právo, které dal městu Lacek z Kravař, římského a českého krále hofmistr, pán a dědic helfensteinký a pán meziříčský, českým listem na Fulneku 26. července r. 1408, což potvrdil moravský markrabě Jošt českým listem v Polné 19. července r. 1410. V latinské konfirmaci krále Václava IV. ze dne 20. února r. 1417 je připojeno k Lackovu jménu slovo »quondam«, což značí, že Lacek už byl tehdy nebožtíkem a tudíž umřel v době od 19. prosince r. 1416 do 20. února r. 1417.

Byl pochřben v klášteře na Fulneku, kde viděl jeho náhrobní kámen s latinským nápisem Bartoloměj Paprocký a uvedl tento nápis ve svém »Zrcadle markrabství Moravského« z r. 1593 (list 400).

Podle Paprockého bylo uvedeno Lackovo úmrtí datum pouze rokem:
Anno Domini 1416 obiit.

Jestli uvedl Paprocký správně rok Lackovy smrti, došlo k ní v druhé polovině prosince r. 1416. Lacek byl dobrodincem augustiniánského kláštera ve Fulneku.

Už v květnu r. 1417 pohnala Eliška, dcera Lacka z Kravař odjinud z Helfensteina, u olomouckého práva Petra z Kravař odjinud ze Strážnice, že jí vpadl v její dědictví v hrad Helfenštejn, v město Lipník i v jiné zboží, které přísluší k tomu hradu, což na ní po smrti otce jejího jako na dědičku spadlo spravedlivě, a toho jí postoupiti nechce (Půhony II. 510).

Dne 26. června r. 1417 uvádí se v Deskách olomouckých Marketa z Pogrell, vdova po moravském zemském hejtmanu Lackovi z Kravař (IX. 59).

Současně uvádí se 26. června r. 1417 Petr z Kravař odjinud ze Strážnice, nový pán helfenšteinský, jako zemský hejtman markrabství Moravského (IX. 1).

S Petrem jako novým zemským hejtmanem shledáváme se 26. června r. 1417 také v Knihách půhoných (II. 514).

Lacek z Kravař, pán na Helfenšteině, byl patronem farního kostela v Lipníku. Jeho úředník Boček z Labut u Kyjova zajistil vkladem do Desk olomouckých 9. ledna r. 1406 Lackovi z Helfenšteina a jeho nástupcům na tomto hradě po své smrti také patronát kaple Zvěstování Panny Marie, vystavěné od něho vnově na hřbitově farního kostela v Lipníku (VII. 92).

Tuto kapli mariánskou Boček z Labut nejen založil a zřídil (fundavit et erexit), nýbrž také obdaroval štědře pozemskými statky v Podolí a v Tučně u Přerova (dotavit). Všechno to schválil tehdejší olomoucký biskup Lacek z Kravař dne 10. ledna r. 1407. Zve při tom Bočka z Labut panošem (cliens) a o tehdejším farním kostele v Lipníku praví: Ecclesia parochialis sancti Jacobi nove fundacionis.

Podle našeho soudu vystavěl Lacek z Kravař vnově lipenský farní kostel a jeho úředník Boček z Labut zbudoval současně u kostela svým nákladem mariánskou kapli.

To neznamená, že by do té doby nebylo v Lipníku farního kostela. Ve svém listě městu Lipníku ze dne 1. června r. 1378 počítá Lacek z Kravař Lipník mezi města hrazená (munitae civitates) a zmiňuje se o lipenském faráři a kněžských rolích (exemptis agris plebanii). V listě, daném a psaném na Helfenšteině 8. září r. 1400, prodává Lacek z Kravař Ambrožovi, faráři (plebano) ve svém městě Lipníku a lipenskému farnímu kostelu (parochiali ecclesie) půldruhé kopy grošů ročního platu na jednom lánu s jeho příslušenstvím.

Farní kostel a farář při něm byl tedy v Lipníku už před rokem 1406. Lacek však vystavěl nový kostel farní, o kterém se zmiňuje také zakládací listina Bočka z Labut ze dne 8. prosince r. 1406 slovy: in oppido Lypnik apud ecclesiam parochialem ibidem nove fundacionis (Codex Moraviae XIII. 488).

Slova »nova fundacio« nevztahujeme na mariánskou kapli při farním kostele, nýbrž na kostel sám.

Vznik nového farního kostela a mariánské kaple při něm klademe do prvního desetiletí XV. věku.

III.

Podobu farního lipenského kostela zobrazil kreslíř a dřevorytec Jan Willenberger z Přerova ve svém celkovém pohledu na Lipník, zařazeném do »Zrcadla markrabství Moravského« od Paprockého z r. 1593 (mezi listy 375 a 376).

Na dřevorytu z r. 1593 má věž sedlovou střechu s valbami a podní ochoz, kostel má vysokou strmou společnou sedlovou střechu. Střechu se štíhlou helmicí jižně od kostelní lodi připisujeme mariánské kapli z r. 1406, která nesouvisela s kostelem, nýbrž tvořila samostatný celek na hřbitově kostela, jak je patrné také z údaje Desk olomouckých z toho roku: Capelle Beate Marie virginis, site in cimiterio ecclesie parochialis in Lypnik. Proto měla kaple také samostatného správce. Desky mluví o patronátním právu při této kapli.

Renesanční kamenný otevřený ochoz s balustrádou a sloupy dostala kostelní věž r. 1596. Na jižní straně pod hodinami zachovalo se dosud na věži gotické okno s pětilistým obloukem ve vrchu.

Takový malebný renesanční ochoz zdobil (a zdobí dosud) severní věž zboru Českých bratří v Lipníku (potomního klášterního kostela Piaristů), založeného 4. dubna r. 1590 a zobrazeného na Willenbergerově dřevorytu z r. 1593.

Lipenskí luteráni nechtěli zůstat pozadu za bratrským zbozem a proto obecním nákladem ukončili věž svého farního kostela renesančním ochozem a střechou r. 1596.

Souvěká česká zpráva o požáru v Lipníku r. 1633 praví: Jak škola, tak fara, krov na kostele i na kapli zhořel a zpodkem i na věž oheň vešel.

Krov znamená střechu. Zpráva o požáru rozeznává krov na kostele a krov na kapli, první na městském farním kostele, druhý na mariánské kapli.

Při generální visitaci dne 17. srpna r. 1682 bylo shledáno, že farní kostel má tři oltáře, jeden oltář je v mariánské kapli, v kostelní lodi je šest zděných pilířů, kostel má 11 oken, je dlouhý 58 a široký 18 kroků, na kůru jsou varhany, podlaha je z cihel, střecha na kostele šindelová, troje dveře s předsíněmi, kolem kostela hřbitov, na věži hodiny a tři staré zvony, u vchodu na hřbitov zděná zvonice.

Gotický ráz kostela byl podstatně změněn v době baroku v sedmdesátých letech 18. věku, kdy byly pozměněny vnější opěrné pilíře, vnitřní výběc odstraněny, klenba s lomeným obloukem snesena, gotická okna zrušena atd.

Z dosud řečeného je patrné, že městský farní kostel lipenský, vystavěný v prvním desetiletí XV. stol., byl trojlodní a to stejnolodní. Náležel tudíž k důležitému stavebnímu typu, který pronikl na českou půdu již ve třetí čtvrti XIII. věku za Přemysla Otakara II. U tohoto

typu kostelního byly všechny tři lodi, oddělené od sebe pilíři, obyčejně stejně široké a stejně vysoké, byl to tedy trojlodní sál, osvětlený pouze okny v bočních lodích. Lod byla zaklenuta. K ní pojilo se kněžiště se sakristií a věž čtvercového půdorysu. Střecha bývala sedlová, společná, vysoká a střmá.

Na dřevorytu z r. 1593 vidíme ještě lipenský farní kostel v plné jeho gotické krásy.

Kostel byl vystavěn v době, kdy na Moravě za markrabího Jana a Jošta a v Čechách za Karla IV. a jeho syna Václava IV. (1346—1419) ovládla naše umění gotika vyspělá, vrcholná.

Ze všeho toho zbyly po bezohledné barokové úpravě pouze malé stopy. Ale dějiny výtvarného umění na Moravě nemohou přes to přecházet nevšímavě kolem této památky po slavném a hluboce zbožném Lackovi z Kravař, pánu na Helfensteině, jak se do smrti hrdě psával, ačkoli mu náležela na Moravě řada jiných statků.

Josef Pilnáček, Vídeň:

Z historie pánů Podstatských z Prusínovic. (Pokračování.)

V dřívějších kapitolách promluvili jsme o genealogii rodu Podstatských z Prusínovic, dnes uvedeme některé z vynikajících členů této starobylé rodiny, z nichž někteří vynikli v hospodářství, vojenství, vědách.

Jiří Valerián Podstatský, svob. pán z Prus., narodil se 1613, jako syn Kryštofa Podst. a jeho manželky Marie Bruntálské z Vrbna. V mládí dostalo se mu pečlivého vzdělání na školách olomouckých, načež vstoupil do dvorských služeb. Byl již dříve 1641 krajským hejtmanem na sev. Moravě (v kraji Mor. Třebovském). Té doby, jak to zvykem bývalo, jmenován současně velitelem vojenských oddílů, které vyzbrojila země proti možnému vpádu tureckému. V hodnosti podplukovníka byl velitelem tehdejší pevnosti Helfštýna u Lípnička a r. 1663 nejvyšším velitelem olomouckého biskupského manského vojska, které bylo vyzbrojeno proti Turkům. S tímto vojskem sesíleným četnými oddíly ozbrojených Valachů hájil moravsko-slovenské průsmyky. Jiří Valerián Podstatský vynikal značnými všeobecnými vědomostmi, jako voják byl velmi udatným a bystrým velitelem. Své sídlo Veselíčko dal nádherně upravit, maje nemalý zájem o starobylé památky. Časem dosáhl nejvyšších hodností, byl nejvyšším obristem či plukovníkem, skutečným komořím, česím či truksarem. Zemřel r. 1688 a pochován je v Olomouci u sv. Michala, kde až doposud upomíná na něho krásný mramorový náhrobek.

Jan Štastný Podstatský z Prusínovic narodil se okolo 1595 jako syn Bernarda Podstatského z P. a jeho, ze Slezska pocházející manželky Aleny Reisvíčové z Kadeřína. Jan Štastný byl vychován v přísném duchu protestantském, ačkoliv jinak byl nábožensky velmi snášenlivým. Po otci zdědil panství Potštát, držel také Lejstál

Ex libris Jana Podstatského z Prusínovic.

a ve Slezsku Bartošovice, kromě Žadlovice, které mu odkázal jeho svagr Stanislav Pavlovský z Pavlovic. Zúčastnil se činně stavovského povstání a jeho majetek, odhadnutý tehdy na 96.000 zl, propadl ze tří čtvrtin pobělohorské konfiskaci. Nic nepomohly námítky, že některé z jeho statků, jako Hustopeč a Hrachovce jsou od vojska spustošené. Jeho celková pokuta obnášela 84.140 zl na skonfiskovaných statcích kromě 5000 zl, které musil ještě splatit hotově. Tím byl Jan Štastný Podstatský skoro přiveden na mízinu, neboť nejlepší statky byly mu vzaty a spustošené nic nenesly. Nezbývalo mu nic jiného, nežli vstoupit do zemské služby jako nejvyšší písarz markrabství moravského.

Na dobu jeho úřadování upomíná zde vyobrazení jeho Ex libris. Jako nejvyšší písar vynikal vědomostmi právních nařízení a tehdejších zákonů, z nichž mnohé vydány za jeho spolupráce.

Rudolf Magnus, svob. pán z Prus, narodil se r. 1689 jako syn Karla P. a na Bartošovicích (ve Slezsku) a jeho manželky Marie Elišky, rodem Lvové z Rožmitála a Blatné. Rudolf studoval olomouckou universitu a záhy vstoupil do služeb olom. biskupa, jsa přísedícím biskupského manského soudu (v r. 1713—1740) a maje hodnost biskupského rady. Rudolf Magnus byl spisovatelsky činným a jeho četné spisy chová olomoucká studijní knihovna. Psal hlavně z oboru církevního, duchovní rozjímání a církevní historie. Některá jeho díla vyšla tiskem, četná zachovala se pouze v rukopise. Zemřel dne 27. dubna 1740 a pochován byl v Zašově na Moravě.

František Karel hrabě Podstatský, svob. p. z Prus., narodil se ve Vídni dne 25. října 1719, jako syn Františka Valeriána Podst., pána na Veselíčku a Marie Terezie, hrab. z Liechtensteina. Tento věnoval se službě vojenské, slouže u kyrysnického pluku svého strýce Karla Podstatského, pána na Veselíčku. Jinak byl majitelem slezského panství Bartošovic. František Karel Podst. prodělal co vojín mnohé tažení a zúčastnil se četných bitev. V sedmileté válce byl již plukovníkem, bojoval u Landshutu, kde byl poraněn, zúčastnil se též bitvy u Kolína. Jinak věnoval se správě svých statků, jsa dobrým hospodářem. Ve Velkém Újezdě vystavěl kostel, a od něho vypracováno ustanovení pro zřízení svěrenského či fideikomisního statku Podstatských. František Karel Podst. měl nemalý zájem o starobylosti rodinné, jakož i smysl pro krásná umění a mnoho ze vzácných památek zámku ve Veselíčku upomíná na jeho dobu. Zemřel dne 7. listopadu 1776 a odpočívá v hrobce svých předků ve Velkém Újezdě.

Uvedli jsme jen některé z řady vynikajících Podstatských, jest jich ještě více. Připomínáme ještě Tasa Podstatského, dobrého Moravana, bojovníka na Bílé Hoře, Klaudia Podstatského, hospodářského spisovatele, Karla Maxmiliana, vojína, Leopolda Antonína, doktora obojích práv a vynikajícího církevního hodnostáře Aloise Arnošta, jenž 1759 co vyslanec vynikl ve službách diplomatických, Jana Josefa 1715, doktora papežské univerzity v Římě, Leopolda Františka, moravského vlastence (r. 1809) a výtečného hospodáře, jakož i jednoho z nejmladších, Aloise hrab. Podstatského, výtečného hospodáře, dobrdince a podporovatele věd a umění. Dobré vlastnosti Podstatských uchovaly se až na naše časy a doufejme, že dnes, více než 600 let starý, náš původní domácí rod, dá nám ještě řadu dobrých synů.
(Dokončení.)

Bohumír Indra:

Dvůr Světlíkovský v Hranicích.

Dvůr rodu Světlíků z Gzesu ležel na předměstí, zvaném odedávna Horní ulici, v bezprostřední blízkosti města, za jeho hradbami. Dnes, obklopen cele budovami, již neexistuje, a připomíná jej jediné jméno ulice, vybíhající z Wilsonovy třídy k městské plynárně.

I tento dvůr (jako Čaputovský) a jeho držitelé v době pobělohorské jsou opředeni legendami, bez jakéhokoliv historického podkladu. Za stavovského povstání však dvůr Světlíkům vůbec nenáležel, sedí na něm rod Láryšů. Světlíkové nabyla jej až po válce třicetileté.¹⁾

Dvůr vznikl sloučením dvou velkých předměstských gruntů, k nimž skoupeny četné pozemky. Po bohatém měšťanu Janu Ovesném, předním měšťanu hranickém v druhé pol. XVI. stol., neznámo přesně kdy dostal se v držení urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Láryše z Načslavic.

Pan Jindřich píše se již poč. r. 1613 podle tohoto svobodného dvoru na hranickém předměstě a drží jej nepřetržitě ještě 5. června 1623, kdy vydává svědecké. Pochází ze strobylého rodu slezského, jenž měl ve znaku žezlo a po každé straně láryš, vinařský nůž do středu obrácený.²⁾ Za stavovského povstání, jehož se vrchnost hranická pan Václav Mol činně účastnil, přidal se i pan Jindřich Láryš k rebelii, spolu s jinými drobnými šlechtici místními, Tamfeldem, Alexandrem z Nadějova, Rouseckým, Žernovským, Žampachem. Za tuto účast na hlavní rebelii byl potrestán konfiskací třetiny majetku. Komise musela však přiznat, že pan Jindřich vlastně nic nemá než ženu, tři malé dítě a mnoho dluhů. S dětmi byl spíše politování hodný, proto mu je i ponechali.³⁾

Za nepokojných let dvůr zpustl, zničen a spálen vojsky, jež na předměstích zle hospodařila. Většina předměšťanů uchýlila se jinam nebo uprchla. Uprchl i pan Jindřich s rodinou a dvůr zůstal opuštěn. Po několika letech se vrátil a našel útulek u svých bývalých přátel. Od r. 1631 objevují se opět zmínky a zprávy o něm v městských knihách, ale teprve r. 1633 uvádí se opět v držení dvora, který musel znova vybudovat. Pan Jindřich Láryš z Načslavic drží dvůr ještě r. 1644, kdy nachází poslední zápis o něm. Zemřel ve veliké chudobě a dvůr zanechal valně zpuštěný.⁴⁾

Po všechna ta leta, co dvůr stál pustý a opuštěný, i později, kdy již byl opět zbudován, nespravoval z něj Láryš nic k purkrechtu, ani jiné povinnosti. Obci nezbylo, než za něj purkrechť spravovat. Vznikl tak ohromný dluh, větší než cena celého dvora.

Obec se proto po smrti Láryšově rozpakovala, když nový majitel pan Wolf Dítrich Světlík z Gzesu, manžel Kateřiny, dcery nebo. Jindřicha Láryše, žádal, aby mu byl dvůr do městských knih vepsán. Na přímluvu několika okolních šlechticů mu konečně dvůr uznala. Učiněny o tom dvě stejné smlouvy dne 10. června 1651 pro obě strany. Světlík se jimi zavázal, že dluh, jenž stanoven na 1000 zl. (činil skutečně 1709 zl. mor.) splatí, a to 100 zl. hned, druhých 100 zl. o sv. Jiří r. 1652 a ročně pak po 100 zl. Obec mu prominula na určitou dobu i všeliké kontribuce a obecní sbírky. Do register měl být dvůr uveden, jakmile bude složeno 300 zl. Smlouvy podepsali urození páni Mikuláš Orlík z Lazyska a na Všebořicích, Matyáš Bojakovský z Knurova a na Malhoticích, rytíř Stanislav Štyrský ze Štvrnu a vzácně slovutný pan Václav Rek z Černotína, úředník helfenstejnského, hranického a drahotušského panství.⁵⁾ Pan Wolf Dítrich splácel přesně

ve stanovených termínech, jak poznamenáno na rubu listiny, ale jen do r. 1652, do určených 300 zl. Další leta již neplatil.

Přejímaje dvůr měl Wolf Ditrich Světlík obavy, aby jako erbovník Láryšův nebyl jednou potahován od věřitelů. Požádal proto kníž. Ferdinanda z Dietrichstejna, pána hranického, aby dvůr byl šacován, by mohl věřitele spokojiti. Komise, složená z hejtmana hranického Jana Condilla, knížecího rentmistra a několika měšťanů z prostředku rady šacovala dvůr podle dobrého svědomí se vším příslušenstvím i s rolemi a lukami na 1000 zl. moravských, z toho závdanek 300 zl. a roční verunky po 10 zl. Dekret, jímž dvůr vlastně znova koupil, vystavený knížetem 15. aprílis 1660, předložil Světlík r. 1662 dne 27. octobris hranické obci. Závdanek 300 zl. měl vyplacený, zbyla mu tedy jediné povinnost roční verunky po 10 zl. Obec musela dekret uznati a dvůr do knih vložiti. Světlík zbabil se tak tíživé smlouvy s obcí z r. 1651.

Pan Wolf Ditrich pochází ze slezské větve rodu Světlíků z Gzesu. Rod ten psal se podle Gesássu u Nisy a měl ve znaku štít polovičný, v pravé polovici tři pruhy poškem nahoru k pravému rohu, v levé ohánku, v klenotu tři ohánky. Otec Wolf Ditricha, Wolf Arnošt Světlík z Gzesu držel Sosnovou na Krnovsku a pro účast na dánské rebelii byl konfiskován. Wolf Ditrich, se svými dvěma bratry, Karlem Albertem a Jiřím Gottfriedem, byli jako sirotci vychováváni Albrechtem Kotulinským, jenž dostal Sosnovou. Sirotci měli na Sosnové po matce Kateřině Lichnovské 1500 zl., jež jím měly být vyplaceny o plnoletí. Místo peněz však postoupil Kotulinský sirotkům svobodný dvůr ve Všetulích u Holešova. Po smrti Kotulinského r. 1650 nechali Světlíkové dvůr zpustnouti, usadili se v Hranicích a vymáhali peníze hotově.⁶⁾ Jeden z bratří Wolf Ditricha připomíná se v Hranicích r. 1652, Albrecht Karel Světlík zdržuje se v Hranicích ještě r. 1657.

Wolf Ditrich Světlík měl několik dítek, jejich jména zatím však neznáme. Roční verunky na dvoře platí nepřetržitě, a naposled jmenuje se 20. novembries 1669.⁷⁾

Po něm drží dvůr paní Polyxena Světlíkova, která jej zavedla druhému svému manželi rytíři Franzu Langovi. Ale ještě 27. juli 1696 nemají dvůr připsaný, a ten přešel pak na hejtmana rytíře Františka Gottfrieda Světlíka z Gzesu, který konečně všecky pohledávky a zasedělé peníze na dvoře vyplatil. Podle kontraktu z 29. května 1705 on a jeho erbové byli povinni odváděti již jen pravidelný roční peníz a plat z dobytku, dvůr byl bez dluhů.⁸⁾

Vdova po něm uroz. paní Julianá Marie Světlíkova, rozená Meysingerovna von Přimaly(!) prodala s erby dne 11. července 1727 dvůr se všemi právy a privilegií, obytnými místnostmi, stájemi, stodolami, rolemi, lukami a úhory, ohrazenou ovocnou zahradou, dobytkem a náradím a se vším příslušenstvím, jak předkové dvora užívali za 4000 zlatých držiteli hranického panství knížeti Valtrovi Xaverovi z Dietrichstejna. Smlouvu o tom učiněnou podepsali kromě obou jmenovaných jako svědci Antonia von Zeno zu Donnehause a Johann Josef von Ullersdorf und Niembst. Do knih kontraktu vložen 10. Marta 1735.

Dvůr Světlíkovský stal se tak vlastnictvím Dietrichstejnů, jimž náležel již i dvůr Čaputův a dvůr Horní. Od té doby není více zápisů o něm v městských knihách.

O rozsahu a příslušenství dvora učiníme si představu z vrchnostenského přiznání r. 1750. Tehdy přiznala vrchnost ke dvoru 73 měř polí, 7 m. úhoru, 1 m. pastvin, 1 m. zahrady, 14 vozů otavy a 25 vozů sena. Hranický farář dostával ze dvora desátku 1½ kopy žita a 45 snopů osva.⁹⁾

Dietrichstejn zřizuje r. 1783 ze dvora k e r a m i c k o u t o v á r n u, jednu z prvních toho druhu na Moravě. Továrna zaměstnává osm mistrů a vedení svěřeno Josefu Reinerovi, jenž do Hranic povolán z Proskova ve Slezsku. Empírová keramika, vyšlá z továrny, nesla značku DW (Dietrichstein - Weisskirchen), pod tím někdy letopočet. Fryta fajancák byla připravována v malém mlýně na jedno složení, ležícím na struze, tekoucí pod dvorem z horního rybníka. Nákladné míchání a zpracování hlíny a malý odbyte přiměly knížete, že r. 1796 výrobu značně omezil a továrna pracovala pak jen běžné věci, až r. 1805 byla úplně zastavena a zrušena. U Hranických udržel si dvůr ještě dlouho potom jméno Fabryka, fajancák fabryka knížecí. Výrobky této keramické továrny jsou dnes sběrateli velmi hledány.¹⁰⁾

Dvůr Světlíkovský, poč. XIX. stol. opět obnovený, byl r. 1881 sloučen s jinými dvory v jedno s panstvím hranickým.

⁶⁾ Nutno jednou provždy zamítouti smyšlenky o Vlkovi Světlíkovi z Křesu(!), jak je podává Bartovský ve Vlastivědě Hranický okres str. 125. Odtud dostaly se i jinam do literatury a způsobili jen mnoho zmatku. Autorem těchto smyšlenek je Gallaš, jenž mylně považoval hranického předměstana Martina Světlíka za předka pána z Gzesu a držitele dvora. Martin Světlík drží již r. 1583 předměstský grunt v Horní ulici; po něm přešla chalupa na jeho syna Jana Světlíka, ševce (1644 ještě). I syn tohoto, Václav Světlík, oženivší se r. 1646, byl ševcem. S rodem Světlíků z Gzesu, držiteli dvora nemají titu Světlíkové nic společného.

⁷⁾ Reg. sml. svat. II. 7. Popis znaku viz Sedláček, Heraldika II., 301, Pilnáček, Staromoravské rodové, 394.

⁸⁾ D'Elvert XVI. 189, 271.

⁹⁾ Čtvrté knihy městské fol. 104. Reg. sml. svateb. fol. M. 7, 8, 11, 17, N. 3, 11, 13, 20, 21, 25, NN. 6.

Rod Láryšů udržel se i později v Hranicích. Jednu Láryšovnu z Nimsdorfu měl za manželku hranický purkrabí Jan Böhm na sklonku 17. století; při starém kostele byl pochován Jan Josef Láryš z Nimsdorfu, který umřel v Hranicích 13. března 1745.

¹⁰⁾ Špatně čtená jména i nesprávný letopočet převzal z Vlastivědy Hranického okresu str. 125 a 234 i Pilnáček, Staromoravští rodové str. 316, 508 a J. Malý ve Věst. Mat. Opavské roč. 37, str. 158 v článku Hranice, Lipník a okolní valašské statky za Mansfeldova vpádu r. 1626–1627. Rody Sfirenských ze Sfiru, Bojakovských z Malhotic, Orlíků z Orlova atd. nikdy neexistovaly.

¹¹⁾ J. Zukal, Slezské konfiskace, 136. Sedláček II. 619, Pilnáček 211.

¹²⁾ Reg. sml. svat. P. 18, S. 15, IV. knihy fol. 178.

¹³⁾ Ústní podání, jež Gallaš zaznamenal, připisuje tomuto Světlíku jako rytíři mistru ve vojsku císaře Leopolda účast v bitvě u Karlovic, zajetí, mučení Turky a několikaleté věznění. Po vykoupení ze zajetí obdaroval ho prý císař Karel VI. za věrnost a statečnost panstvím ve Slezsku. Vdova po jeho smrti prodala dvůr v Hranicích k panství. (Rkp. Gallašovy, Scuta 71, Památky III./sv. 3., str. 15.)

¹⁴⁾ ČMMZ. X., 15.

¹⁵⁾ Pěknou kolekcí má městské museum v Hranicích. O továrně více v Záh. kron. IX. 106, Fr. Kretz: Keramická továrna v Hranicích.

**Statut hospodářského personálu a služů, jejich příjmů a depútatu
na panství Bystřice pod Host. v r. 1795.**

(Dokončení).

	Služné R	Pivo vě- der mäs van	Sil bal- funt měř. 1/4	Žito měř. 1/4	Réz. měř. 1/4	Jemn měř. 1/4	Oves měř. 1/4	Hrách měř. 1/4	Kruš u pý z 1/8 měř. 1/4	Kaše měř. 1/4	Dříví sáh tvrdé měř. 1/4	Zelí kop
Zahradní personál:												
Zahradník	170	6	50	8	16	4	.	2	.	1	1	6
Pomocník	90	.	.	1	.	.	.	2	.	.	.	.
Sadník Rippel	50	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
Nádeník Batrla	90	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
" Svoboda	90	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
" Dobrovlný	90	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Lesní personál:												
Reviérník	155	11	62	16	8	32	6	80	3	1	2	15
Mysl. v Brusném	60	4	2	37	16	5	18	.	3	.	1	2
" v Prusinovicích	72	4	2	37	16	5	20	.	3	.	1	2
" v Loukově	60	4	2	37	16	5	18	.	3	.	1	2
" v Kladníkách	40	3	37	16	3	4	11	4	2	.	4	4
Hlídací zvěře	60	1	1	.	.	.	.	.	1	.	.	10
" bažantů	144	1	.	.	.	.	.	.	.	6	.	12
" mládencec	20	.	.	.	.	.	.	1	4	6	4	6
4 hajní ve Chralčové	112	.	.	.	.	.	.	4	6	4	.	12
3 " v Brusném	84	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6	9
2 " v Loukově	56	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6

2 " v Prusinovicích	48	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6
2 " v Kladníkách	48	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6
2 " v obore	48	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6
1 " na Hostyně	24	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3
1 " v Blazicích	24	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3
Prusinovský stodolník	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Nadmlatci (5)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Hotáři:												
2 bytřičtí	4	.	.	.	.	.	.	.	4	.	.	.
1 novoveský	2	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
2 lhotečtí	4	.	.	.	.	.	.	3	.	.	.	.
1 siřemský	2	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
3 prusinovští	7	.	.	.	.	.	.	6	.	.	.	.
1 chlumský	2	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
Volař Jiří	24	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
" Jos. Nerodil	24	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.
2 zám. hlídači	36	.	.	.	.	.	.	2	.	.	.	.

Jos. Skutil, Brno-Museum:

Gallašovy zprávy o východomoravské zvířeně z počátku minulého století.

Je všeobecně známo, že J. H. A. Gallaš zanechal ve své literární pozůstatosti některé práce a celou řadu přírodovědeckých informací o současném přírodovědeckém stavu Hranicka a východní Moravy, z nichž na některé je již upozorněno a z nichž některé byly i publikovány.¹⁾ V rk. »Fyzycke Pamatky Mesta Hranjc a geho okolj« (rk. zem. arch. sgn. 658, st. sgn. 288) z roku 1822, sestavil hranický polyhistor i »Poznamenanj wssech znamegssiech a znamenitegssich Tworů z řisse Ziwočichuw genž se w zdegssi koncine nachazegi a nachazywali«, zoologický to přehled Hranicka, který níže otiskuji. Gallašova práce je z několika ohledů zajímavá. Psaná roku 1822, pochází tedy z doby ještě před Müllerovým pokusem o přehlednou zoologii Moravy,²⁾ která měla být podle Dra M. Remeše prvnou moravskou systematickou zoologií³⁾ z doby, kdy v Čechách začíná se organizovat kolem Královské české společnosti nauk první jakýsi zoologický výzkum (Jan Boháč, Fr. Schmidt, Jos. Mayer, Jan Mayer, Jiří Procházka, J. Lindacker a j.),⁴⁾ ale přece jen z doby před prvním systematickým vědeckým výzkumem naší fauny, který vlastně počíná až v polovině minulého století.⁵⁾ Gallašův přehled podává dále mnohá lidová jména — celá terminologie Gallašova je zajímavá — a konečně přináší i některé zajímavé zprávy jak o současném chovu dobytka, tak i o rozšíření fauny; ze všech těchto důvodů zdálo se mi zajímavých otisknouti uvedené Gallašovo zoologické Poznamenaní nejen jako vlastivědný příspěvek k poznání Hranicka, ale i jako příspěvek k historii moravské zoologie z prvních jejích počátků.

Poznamenanj wssech znamegssiech a znamenitegssich Tworů z řisse Ziwočichuw genž se w zdegssi koncine nachazegi a nachazywali.

I. Z Řadu živočichu čecatych M a m m a l i a.

A. Z pokolení pitomich - Cicura - Přežiwawa.

Bos taurus Lin.: Beyk. Dobytok howězy. Dobytok howezy sslechti se den ode dne wjce nachazegit se krawi druhu ssweyčarskeho a tyrolskeho. Krasno barewnjk Jan Morgenstern kaupil tyrolskau krawu (str. 70) za 1200 fl, Franz Rabel ssweyčarskau za 1000 fl, Mesto samo krom panskych dworu, wniczto se dosud 80 kusu kraw nachazy, chowa přes 400 kraw.

¹⁾ St. Souček v ČMMZ X. 1910, 278, takovou ukázkou srv. v Záhorské kronice XVII. 1934 č. 1 a 2.

²⁾ Srv. zprávu v Mitteilungen d. k. k. mähr. schles. Gesellschaft zur Förderung des Ackerbaues 1833 (Nr. 35), S. 277.

³⁾ Dr. M. Remeš v ČVMSO XXXVIII. (1937), 33.

⁴⁾ Prof. J. Wenig v sborniku Vývin české přírodovědy (1931), 69.

⁵⁾ Jar. Štokrán v Čsl. Vlastivědě I. 1929, 498.

Ovis Aries L. Owce. Toho dobytka nachazy se we dvořich welike mnozstwj asyce giž na wetssim díle właskych a sspanihelskych. Přiměste chowagi ho gen řeznjcy na maso, mnozy pak dost hogne.

Capra Hircus L. Koza. Toto vžitečne a plodne zwjžatko zaslaužiloby wetssi waznosti, a hognegssiho chowani; maudra opatrnost mohlaby dosti prostředkuw nagiti aby zahradam a stromum sskodliwe nebylo; při meste malo se gich nachazy; we dvořich žadnych se take nechowa (str. 71).

N e p r e ž i w a w a .

Equus Caballus L. Kuň. Toto howado sslechti se wždy wjce a wjce skrz cysařske hřebce a chowa se ho při meste dost welka hognost, poněvadž se mnoho takowych messtanů nachazy genž welke hospodařstvi magi gich k worbe a gýnym wozbam potřebugi.

Equus Asinus L. Osel. Panstwj chowa gich nekolik.

Sus Scropha L. Swyně. Na plemeno malo gich kdo při meste chowa w dedinach ale o to wjc, proto že Salatka welmi dobré na trhu prodagi. Zdegssi obywatele gsause milownjcy tehož masa, kterez y žydum za nassis času chutnati počina — kupugi brawi — neb (str. 72) řezane kance od cyzých lidi gež s tymto dobytkem obchod wedau a w welkych städach gey sem přihaagi a welmi dobré prodagi.

Lepus Cuniculus L. Kraliček. Mnozy při meste y wdedinach magi w tom welmi plodnem zwjžatku swe zalibeni, a chowagi geg na pečene mjsto zagicū.

Cavia (nejasné?) Porcellus Mořske Prasatko; naleza tež swoje milownjky.

Canis familiaris. Pes. Y toto zwjžre počina od nekterych, ne gako lekařskym nařízenjm, nybrž z pauhe mlsnosti za pochutku požívano byti.

Felis Calus domesticus. Kočka. Toto zwjžre pro hospodařství welmi vžitečné, ma za nassis dnů welmi mnoho nepřateluw (str. 73) čili milownjkuw, genžto se gich we Wlassich a we Francauzych gisti naučili, tak syce že malo ktera kočka domacy obstogi; odkudž se missi naramně rozmahagi. Kteryžto sskodliwy neplech gedem hubiti dowoleno neni, aniž take pro welke nebezpečenstwj dowoleno byti nesmi, a kdož wstawu gest gich w poli a w zahradach pastmi wychytati? Gedna gedina kočka s desytima missami za den spokogena neni. Welmi slussne by tedy bylo aby se takowa zbugnelost mlsným huba přisnym zemskym nařízenim zamezyla.

B. Z pokolenj djwych.

Přežiwagicy.

Bos Taurus Ursus L. Zubr. W prastarych časych nebylo to zwjžre w teto končině wzactne; předkove nassi mnoho o něm wykladawali že se často na horach helfenssteinských videti nechalo.

Cervus Elephas L. Jeleň gest giž dost wzactny.

Cervus Dama L. Danihelka.

Cervus Capreolus L. Srnec.

Nepřežiragicy.

Sus Scropha Aper sylvestris L. Diwoka Swině.
Před padesati lety nechybylo na njch w helsstynskem lesy.
Lepus timidus L. Zagic. Na tech gesste nechybuge.
Erinaceus Europeus L. Gež; obogího druhu. Na pasekach často chyceny bywa.
Sciurus vulgaris L. Wewerka obogího druhu čerwena y černa. (str. 75).
Marmota Citellus L. Sisel.
M. Rattus L. Nemecka mis.
Mus Musculus L. Mala mis domacy, polni y zahradni, neb sspicohuba.
Talpa. Krtiče.

Z weř dra wa.

Ursus Arctos L. Nedwed z wysokych Karpatuw zawdy sem při chazywali; letossiho 1822ho roku byl geden na panstwj mezeříčskem postrřelen.
Ursus Meles L. (Taxus). Gezweč, není gesste tuze wzactny.
Canis Lupus L. Wlk. Byli letossiho roku dva welicy na pasekach zastřeleni.
Canis Vulpes L. Lisska. Na těch zde nechybuge; wzlasste na Kurce a za Kostelikem. (str. 76).
Felis Catus sylvestris L. Diwoky Kocaur.

Linx L. Ostrowid neb take Rys, gakž geg zdegssi myssliwcy nazywagi. Byl geden před 20ma Leti od parssowskeho myslivce zastřelen.
Thoř.

Kuna.

Lasyce neb Laska obogi čerwena a byla, kterež gsem sam take widel.

Mustella Lutra L. Wydra často na stave chycena byla. Do toho času ale čo stav na trawnicky mleyn wodu ženaucy ukanei stawen gest, nebywa to ryb žrawe zwiře, tak často gak prwe nalezeno a chyceno. (str. 77).

II. Z Řadu Živočichů pernatych.

A. Pernactwo zrnogicy.

Phasianus Gallus domesticus L. Damacy Slepice, rozmaniteho druhu.
Meleagris Gallopave L. Morek w hognosti se chowa a krmi.
Numida Meleagris L. Perlowa slepice. Nekteri messtane ge chowali a snad gesste chowagi.
Pavo cristatus L. Paw. Y toho krasneho ptaka chowali nekteri messtane pro rozkoš.
Tetrao Urogallus L. Diwoky kohaut. Bywal před 40ma lety w helsstynskych horach často slyssen.

Tetrao Tetrix L. Tetřew menssi; w techž take lesy.
Tetrao Perdix L. Kuroptwa. Negsau gesste wzactné. (str. 78).
Tetrao Perdix russa L. čerwena kuroptwa.
Tetrao Bonasia L. Geřabek.
An(n)aš (opravil sám Gallaš) Anser domest. L. Husa; chowa se w welke hognosti gak w měste tak y w dedinach.
Anas Anser ferus. Diwoka hus.
Columba oenas L. Holub domacy; chowa se v welke hognosti; mnozy hraničssti měsstane magi gich přes 60 y 80 paru, rozmaniteho druhu.
Columba Palambus L. Diwoky holub. Obogího druhu welcy y mali.
Columba Tortur L. Hrdlička; chowa se pro rozkoš samotam podomich.
Alauda arvensis L. Obecny neb polni skřivan.
Alauda campestris L. Skřivan auhorečny.
Alauda cristata L. Skřivan chocholaty. (str. 79).
Fringilla domestica L. Seu Passer; Vrabec domacy.
Fringilla montana L. Wrabec horsky.
Fringilla Carduelis L. Sehlík (sic!) zahradnj a polnj.
Fringilla canabina L. Konopnjk.
Fringilla montifringilla L. Pinkawa horska.
Fringilla calebs L. Pinkawa zahradnj.
Fringilla Spinus L. Čízek.
Fringilla canaria L. Kanarek; těchto chowagi nekteri na plemeno a dosti draho zde prodawagi.
Motacilla Ficedula L. Muchoplasska.
Motacilla Cenanthe L.
Motacilla alba L. Pliska byla.
Motacilla flava L. Pliska žluta.
Motacilla Rubecula L. Rasska.
Motacilla Erithacus L. Trasořítek.
Motacilla Phoenicurus L. (str. 81).
Motacilla Troglodites L.
Motacilla Lusciniia L. Slawik.
Motacilla Curruca L. Pěnička.
Motacilla Regulus L. Zlatohlawek, kralíček.
Turdus viscivorus L. Drozd gemelowy. Čwrčala.
Turdus Pilaris L. Kwičala.
Turdus Merula L. Kos černy.
Turdus Zliacus(?) L. Winny drozd, zrček.
Turdus Musicus L.
Turdus Poliolotus L. Wysmewaček.
Ampelis Garulus L.
Oriolus Galbula L. Zlaty koš.
Tetrao Coturnix L. Křepelka.
Emberiza Citrinella L. Štrnad.
Emberiza Nivalis L.
Loxia corvirostra L.
Loxia Pyrrhula L. Heyl. (str. 81).

Loxia Coccotraustes L.

Loxia Chloris.

Chrobakogezy.

Scolopax rusticola L.

Scolopax Galinago L.

Scolopax arguala L.

Scolopax Glottis L.

Charadrius apicarius L.

Tringa conutus

Tringa Vanellus L. Čeyka.

Sturnus vulgaris L. Špaček.

Parus major L.

Rallus Crea L.

Corvus Cornax L. Krkawec.

Corvus Pica L. Straka.

Corvus Frugilegus L. poln. hawran.

Corvus Corone L. Hawran.

Corvus Cornix L. Wrana.

Corvus Monedula. Kafka. (str. 82).

Corvus Eremila L. Hawran lesnj., obywa Smolnau a radikowske hory.

Corvus Glandarius L. Sogka.

Cuculus canorus L. Žehule, kukačka.

Hirundo rustica L. Lasstowice.

Hirundo arbica L. Lzuriček.

Hirundo riparia L. Rohlik.

Picus viridis L. Žluwa.

Upupa Epops L. Dudek.

(Dokončení.)

Antonín Stržínek, Bratislava:

„Potopa“ v Pobečví.

(Dokončení.)

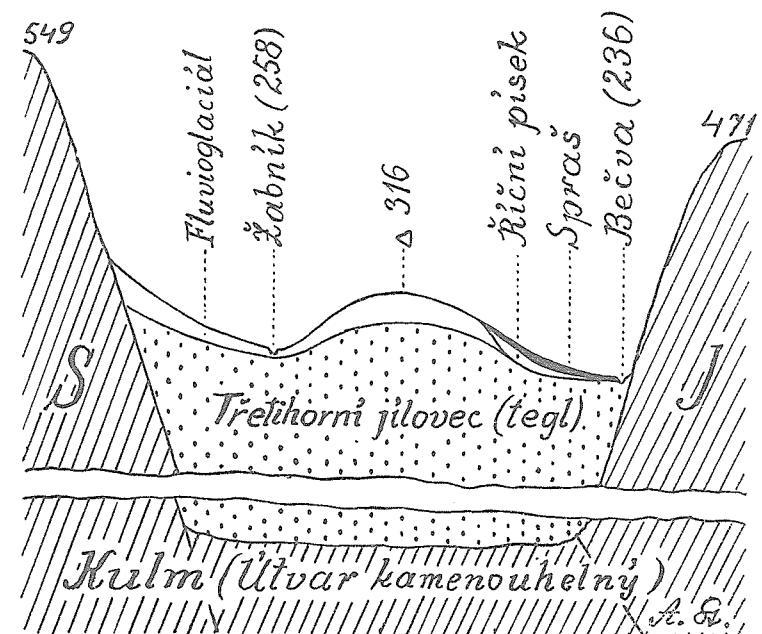
Když opustil paleolitický člověk Evropu, zůstala tato dlouhý čas liduprázdnou. Teprve po dlouhé přestávce shledáváme se v Evropě s novým osídlením, které patrně pochází opět z Asie; kultura tohoto osídlení se vyznačuje kamennými nástroji vyráběnými ohlažováním a zove se mladokamennou — neolitem. To již byly v Evropě podnební poměry ustálené, dnešním zcela podobné. Se stanoviska geologického čítáme tu dobu k aluviu.

*

Chceme ještě dvěma věcem věnovati pozornost. Jednak sledovati, pokud souvisí pobyt starokamenného člověka v Evropě vůbec a v Pobečví zvlášť s dobami ledovými, jednak odhadnouti, jak dlouho starokamenný člověk tu sídlil a jaká doba od jeho osídlení uplynula.

Předem je nutno upozornit, že v těchto otázkách se názory badatelů různí.

Před dobou ledovou člověk v Evropě rozhodně nebyl. Na počátku doby ledové se tu shledáváme s formami ještě předlidskými. Jedna z nich pochází z jižní Anglie (*Eoanthropus* — jeho kostra má již znaky více lidské, jsou to červánky — *eos* — příchodu pravého člověka — *antropos*). Nález člověka neandertalského z blízkosti Říma zařazuje se do poslední doby meziledové, poněvadž se našly při něm kosti zvířat pro tu dobu charakteristických (druh slona *Elephas antiquus* a druh hrocha *Hippopotamus major*). Do téže doby se kladou nálezy z Německa u Výmaru ve vápencovém tufu. Doba tato odpovídá u nás době, kdy z Kravařská ustoupil severský ledovec a našim Pobečvím se valily proudy ledové vody a zahľubovaly se do dřívějšího nánosu štěrku.

Příčný řez údolím Bečvy u Slaviče (Viz Z. k. č. 3 str. 74 a 75)!

Některé nálezy evropské téže rasy jsou zařazovány do 2. doby meziledové, t. j. doba, kdy severský ledovec ještě nedospěl k hranicím naší vlasti.

Rasa kromaňonská přišla do Pobečví s kulturou oriňackou a usadila se v Předmostí až tehdy, kdy ledovec uvolnil jí cestu Moravskou branou a pod terasou pluvioglaciálního štěrku se ukládala spodní vrstva spraše.

Nalezené zvířecí kosti ve vrstvách s kulturou magdalénskou — t. j. ku konci pobytu rasy kromaňonské v Evropě — svědčí o chladné periodě. Snad to ani nebylo za 4. doby ledové, ochlazení se ještě několikrát opakovalo i v době poledové, ač již nikdy nebylo tak vytrvalé.

Ze známé rychlosti, jakou postupuje ledovec, a z dráhy, kterou vykonal (na př. ze Skandinavie na Moravu) lze vypočítat přibližně dobu, které k tomu postupu ledovec potřeboval. Jenomže se rychlosť severského ledovce může odhadovat podle dnešních alpských ledovců čísly od sebe se značně lišícími. Dále je těžko odhadnouti, jak dlouho byl onen ledovec u nás usazen. Ledovce, které vytrvaly delší dobu na témž místě, vyhloubily často na svém konci vodou, proudící na jejich dně pod značným tlakem, rozsáhlé rýhy, které po ústupu ledovců zůstaly naplněny vodou jako jezera. U nás se takové jezero nevytvářilo. Severní Německo a Švédsko je jimi poseto.

Dále jest nutno odhadovati trvání dob meziledových. Podle poměrů, jaké seznal badatel na jih od Mnichova, odhadl, že doba poledová se má k 3. a 2. době meziledové jako $1 : 3 : 12$. Odhaduje-li se doba poledová na 30.000 let, čítala by 3. doba meziledová 100.000 let, 2. doba meziledová až 400.000 let. Ale tato čísla mohou být o několik desítek tisíců let větší nebo menší.

Abych citoval mnohým čtenářům přístupný sborník »Lipník nad Beč.« z r. 1933, tož ve článku »Z pravěku okolí Lipníka« od J. Skutila se odhaduje příchod prvních tlup kromaňonců na dobu asi 90.000 let př. K., rozkvět jejich oriencké kultury klade se u nás do doby o 30 až 40 tisíc let později. Odcházel je pak nechává s kulturou magdalénskou za dalších 40 nebo 30 tisíc let, takže by poslední kromaňonci dle těchto údajů byli odtáhli asi 20.000 let př. K., od kdy zůstaly naše kraje liduprázdné až do příchodu rolnického lidu s neolitickou kulturou asi ve III. tisíciletí př. K.

Poznámka. Názvy ras a kultur jsou utvořeny podle jmen nalezišť hlavně ve Francii.

Antonín Fröhlich:

Výpisky z urbáře panství helfenštejnského z r. 1544.

V urbáři panství helfenštejnského z roku 1544*) na fol. 145—152 jsou poznačeny výpisky nejstarší, které počínají tímto zápisem:

Anno domini f. III. Magistri Jan Hus, znamenají jse peníze purgrechtní na helfenštajnském, hranickém a drahotuském panství, co jich ještě pánu jeho milosti z kterého purgrechtu vyjítí má a na které časy etc.

Anno domini 1522 z rozkazu jeho milosti pána půjčeno jest Thomášovi písáři do Lipníka 80 kop mísenských po 30 gr. za kopu počítajíc. Zase má jeho milosti pánu jich po 10 kopách mísenských pod roky klásti. Na den sv. Jiří až do vyplnění té sumy svrchupsanay etc.

Léta etc. 22 dal na to Thomáš písář 10 kop tenetur 70 kop.

Léta etc. 23 dal 60 kop, léta 24 dal 50, léta 25 dal 40, léta 26 dal 30 kop, léta 27 dal 20 kop, léta 28 dal 10 kop a léta 29 dal 10 kop.

*) Viz Z. k. XIX. str. 9 a str. 48.

Annorum 1524 prodán dvůr v Tupci za 200 kop mísenských. Má zavdati a zavdal 20 kop, zůstává 180 kop. Má platiti po 10 kopách na každý sv. Jiří.

Annorum 25 dal skrz mně Víta písáře 10 kop tenetur 170 kop.

Annorum 26, 27, 28, 29, 30, 31 až 39 dal po 10 kopách.

Annorum 1529 prodán jest duom v Hranicích jeho milosti pána Pavlovi pekaři za 120 kop a závdanku položil 10 kop a ostatek má platiti po 6 kopách na každý sv. Jiří až do vyplnění té sumy svrchupsané jeho milosti.

Annorum 1530 dal skrz mne Adama písáře 6 kop tenetur 104 kopy.

Annorum etc. 31, 32 až 1535 dal po 6 kopách.

1536 dala Dorota Holá skrze mne Mathyáše 6 kop, 1537 táž Dorota dala 6 kop, 1538 táž Dorota dala 6 kop tenetur 56 kop.

Anno 1530 prodána jest světnička a síň od Teplice hranické Jakubovi z Drahotuš za 10 kop. Má dáti při sv. Martině 2 kopy a při sv. Jiří tolíkéž. A na sv. Martin má doplniti tu sumu svrchupsanú.

it. Annorum 1531 dal Jakub skrz mne Adama 2 kopy.

Odpuštěno jeho milostí pánum.

Letha 30 prodána jest síňka od týž Teplice Vaškovi Trubmosovu z Drahotuš za 2 kopy. Ty má vyplnití o sv. Martině 1 kopu a přesrok druhou kopu. Odpuštěno tomu skrz jeho milost pána.

Letha 30 prodána jest louka u Teplice nové hranický Petrovi soukeníku z Hranic za 22 kop. A má z toho najprv vyplniti Holému Janovi z Hranic 10 kop a jeho milosti pánu 12 kop. A ty má platiti po vyplnění Holému té sumy na každý sv. Martin po 4 kopách až do vyplnění. A jeho milosti pánu, když sie bude psáti lethu 32 najprv mají vyjítí 2 kopy a potom do vyplnění té sumy každý sv. Martin.

Letha etc. 32 dal skrze mne Prokopa písáře 2 kopy tenetur 10 kop.

Letha etc. 33 až 37 dal po 2 kopách.

Letha etc. 32 jakož jest byl rukojmí Thuma z Lipníka za Jozefa odtudž, kdež týž Jozef pozostal jeho milosti pánu 25 kop. I rácil jest jeho milost pán s Thumou milost učiniti a těch 25 kop od Thumy na roky bráti, takže hned téhož lethu Thuma položiti má na sv. Václav 10 kop a potom po každý rok po 10 kopách až do tej sumy vyplnění platiti má.

Téhož lethu dal skrze mne Prokopa písáře 10 kop tenetur 15 kop. 33 dal 10 kop, 34 dal 5 kop.

Letha etc. 32 prodána jest Matějovi Valnému z Tupce jedna čtvrt roli tu v Tupci, kteráž jeho milosti pánu náležila, za 12 hřiven. Má zavdati při sv. Martině 2 hřivně a potom při každém sv. Martině po 1 hřivně má platiti až do vyplnění té sumy.

Téhož lethu dal skrze mne Prokopa písáře 2 hřivny tenetur 10 hř.

Letha etc. 33, 34 až 39 dal po 1 hřivně.

Letha etc. 33 v neděli den sv. Urbana jakož jest byl dlužen Voytek Rausek z Lipníka za ryby pánu jeho milosti 8 kop. Pán jeho milost jemu tu milost činiti ráčí, že má hned dáti 2 kopy, při sv. Václavě najprv příštím 2 kopy a od toho sv. Václava přesrok má doplniti 4 kopy.

Téhož dne dal 2 kopy, tenetur 6 kop.

Téhož lethu dal skrze mne Prokopa písáře 2 kopy tenetur 4 kopy.

Letha etc. 34 dal 4 kopy.

Letha etc. 33 za duom páne Brnického, na kterýmž on v Lipníce byl, pánu jeho milosti náleží 60 fl., kteréž po 30 fl. jeho milosti placeny býti mají od starších lipenských a najprvní peníze přijíti mají letha etc. 34 o sv. Jiří.

Letha etc. 34 skrže mne Prokopa položil 30 fl. tenetur 30 fl.

Letha etc. 35 dal skrže mne Matyáše 30 fl.

Letha etc. 33 též pánu jeho milosti vyplněno býti má za pana Brnického z toho domu v Lipníku, na kterémž Anka Bacníková jest 11 hřiven, kteréž po 4 hřivnách při sv. Václavě kladeny býti mají. Než Anka Bacníková praví, že jest na ten vejrunk letos panu Brnickému jednu hřivnu dala, jeho milosti pánu více na tom domě nepříjde, než 10 hřiven a též Anka letos položití má tolíko 3 hřivny, než potom každý rok po 4 hřivnách klásti má až do taj sumy vyplnění.

Téhož léta 33 dala skrže mne Prokopa 3 hřivny, 34 dala 4 hřivny a 35 dala 2 hřivny.

Jakož jest jeho milost pán Prokopovi, tehdáž písáři hranickému z Lipníka půjčiti rácil 40 kop na ten zpušob, aby je zase jeho milosti na roky vyplnil, každý rok při sv. Václavě kladouc po 5 gr.

Letha etc. 35 vyplnil tajž Prokop skrže mne Matyáše písáře 5 kop tenetur 35 kop. 36 vyplnil 5 kop, 37 vyplnil 5 kop, 38 dal 5 kop, 39 dal 5 kop.

it. Na Ocasovi 200 fl. zapsati podle zápisu v knihy městské hranické. Ty jest odkázal pan Pavel z Hory Obřanské na tom domě pánu jeho milosti a má je platiti o každajch Vánocích po 20 fl. až do vyplnění těch 200 fl. Martin Ocas.

Letha etc. 38 dal o Novým lítě skrže Matyáše písáře 20 kop, tenetur 180 fl.

Za vína od Adama někdy písáře hranického na Židlochovice pozůstalá z práva lipenského vyjítí má 180 fl. a ty mají jítí při sv. Václavě po 15 fl.

Letha etc. 39 dáno z práva lipenského Matyášovi písáři 15 fl. tenetur 165 fl.

Za duom Zizkovský v Hranicích.

it. Koupen ten duom k ruce pánu jeho milosti od Zizkové za 68 kop.

Dr. J. L. Červinka, Brno:

Pusté vsi na bývalém panství čekyňském.

Pozůstalé dcery po Divovi z Čekyně prodaly r. 1447 statek čekyňský s dědinami Lhotou Hřivinovou, Lhotou Jurkou, Lhotou Zábeční atd. Janu Mukařovi z Kokor. R. 1498 prodávají bratři Vilém a Kuno z Vrchlabí na Čekyni dědiny Prosenice, Lejsky s dvorem a pustinou Mydlovary Vilémovi z Pernštejna. R. 1581 zakoupil Tas Podštatský z Prusinovic při statku čekyňském mimo dědiny Žeravice, Penčíčky ještě Lhotu Kunclovu a Lhotu Žeravice a podíl na Hostovicích.¹⁾

¹⁾ Wolny, P. K. 99. — Slavík, Č. M. m. 1895, 259.

Lhotka, Lhotka Hřivinova. R. 1355 zapsal Hřivín z Lipňan své manželce Lídce 80 hřiven gr. na Lipňanech a Lhotce,¹⁾ r. 1368 pak prodali Drch a Pitvold z Lipňan dědinu Lhotku Valentinovi z Přestavlk,²⁾ Valentín pak zapsal své manželce Elšce véno mezi jiným také na celé vsi Lhotce řečené Hřivnové (Rziwynow).³⁾ R. 1377 prodal Valentin z Přestavlk Zbyňkovi z Čekyně, jeho manželce Kunce a Divovi celou Lhotku Hřivinovu (Lhotcam Rzininowa) s mlýnem.⁴⁾

Jirkov, Lhotka Jurkova. R. 1368 věnoval Diva z Čekyně své manželce Objedě na všem svém zboží v Čekyni a na půl vsi »Jurkow« 100 hřiven¹⁾ a r. 1377 prodal Diva polovici vsi »Girkow« Barešovi Čihovkovi z Čihovic²⁾ a Bareš pojistil hned své manželce Dorotě véno na Žeravicích i Jirkově. R. 1392 Dorota ze Žeravic, vdova po Čihovkovi, »stupyla se gest na spolek« na své véno na Žeravicích a »Yurgow« se svými syny po Čihovkovi i po prvém manželovi Protivcově.³⁾ R. 1415 Václav ze Žeravic vzal bratra svého Protivce z Chvalkovic na spolek na všecko své zboží, které má v Žeravicích a na polovici Lhotky slove Jurko(w) a r. 1437 vzal Václav ze Žeravic zase Bareše z Čihovic, svého bratrovce, na spolek na dvůr v Sedlci a na půl vsi Lhoty nad Žeravici;⁴⁾ Bareš pak po smrti Václavově r. 1447 postoupil své právo na Lhotku Janovi Mrlnovi z Příkaz.⁵⁾

Lhotka Lhánučhova stávala u Penčic. Čte se k r. 1350, kdy Filip z Penčic koupil od svého bratra Václava ze Lhotky dvůr a čtvrt ve Lhotce a r. 1365, kdy týž Filipp zapsal manželce své Bohunce na celé vsi Lhotě věnem 25 hřiven gr.¹⁾ R. 1381 také Bolek z Penčic zapsal své manželce Gutě véno ve vsi »Lhotka Lhanuchowa« na 4 lánech bez čtvrti, Filip z Penčic prodává Zdeňkovi z Čekyně ve Lhotě (Lhotka Hanuchowa) úroční lán, dva podíly na mlýně pod vrchem a dva podíly na krčmě.²⁾ R. 1385 Protivec z Čechyně zapisuje manželce Dorotě na svém podíle ve vsi Penčicích a na dvou podílech mlýna ve Lhotě (Wanuchow), na krčmě a jednom lánu věnem 40 hřiven.³⁾ R. 1389 prodal Otánek z Penčic Divovi z Čekyně ve vsi »Lhotka Hanuchowa« 3 lány a čtvrt a zapsal své manželce Bohunce v Penčickách na dvou podílech dvora a na jednom lánu ve vsi »Lhotka Hanuchowa« věnem 25 hřiven⁴⁾ a r. 1397 prodal ještě Divovi z Čekyně třetinu mlýna a krčmy, které jsou mezi dědinami Penčicemi a Lhotou.⁵⁾ R. 1446 prodal Ješek z Penčic svému vlastnímu bratrovi Filipovi z Penčic půl zpupného dvora ve Lhotě a čtvrt.⁶⁾

Mydlovary u Vel. Prosenic bývaly ves s vladickým statkem, po němž se r. 1360 píše Budek z Mydlovar, vložil tehdy své dceři Barboře a její synům všecko své zboží v Mydlovarech dědičně¹⁾ a r. 1373 držely tam sestry Hodka a Markéta z Mydlovar poplužní dvůr.²⁾ Markéta pak vzala na své dědictví po Hodce v Mydlovarech svého manžela Šipa na spolek³⁾ a také na ostatní zboží v Mydlovarech stoupili se otec se synem Mikeš a Michal z Mydlovar se syny Michalovými.⁴⁾ Menší zboží držel v Mydlovarech Crh z Kokor a prodal Zbyň-

¹⁾ D. O. I. 374, 375. — ²⁾ 997. — ³⁾ II. 220, 493. — ⁴⁾ III. 325; IV. 94; X. 769.

⁵⁾ D. O. I. 1096. — ²⁾ III. 314, 322. — ³⁾ VI. 400; VIII. 457. — ⁴⁾ X. 50. — ⁵⁾ X. 688.

¹⁾ D. O. I. 178, 895. — ²⁾ IV. 193, 194. — ³⁾ 545. — ⁴⁾ VI. 20, 121. — ⁵⁾ 536.

⁶⁾ X. 514.

kovi z Kokor čtvrt a druhou Mukařovi z Kokor.⁵⁾) R. 1406 vzal na spolek Mikeš z Mydlovar svou manželku Bětku na dvůr v Mydlovarech.⁶⁾ R. 1417 vzdala se Dorota z Mydlovar svého spolku s matkou Markétou na Mydlovarské zboží ve prospěch svého bratra Jana.⁷⁾ R. 1437 Jan z Mydlovar svou sestřenici Kateřinu z Mydlova, později (r. 1446) svou manželku na spolek na dvůr tamtéž.⁸⁾) R. 1447 vložila Dorota, rozená Šípova z Mydlova, Janu Mukařovi z Kokor svůj dvůr s opustlou zahradou v Mydlovarech.⁹⁾ Jan Mukař z Kokor prodal čtyři kusy rolí mydlovarských podaným lidem ve Vel. Prosenicích, kterýž list r. 1506 obnovuje Vilém z Pernštejna.¹⁰⁾

Ves stávala mezi Čekyní a Prosenicemi, kde ještě v katastru tereziánském uváděla se trať Mydlovary při hranici čekyňské.¹¹⁾

(Dokončení.)

⁵⁾ D. O. I. 782. — ⁶⁾ II. 200. — ⁷⁾ 221, 313. — ⁸⁾ II. 274. — ⁹⁾ II. 374, 375. III. 57. — ¹⁰⁾ VII. 41. — ¹¹⁾ IX. 92. — ¹²⁾ X. 148, 510. — ¹³⁾ X. 174. — ¹⁴⁾ List. Sel. arch. II. 371. — ¹⁵⁾ Srov. Baďura, Lipen. okr. 266—7.

Florian Zapletal:

Hranice a Jurík.

Romantická vlastivěda vytvořila na sklonku 18. věku představu, podle které bylo okolí dnešních Hranic ještě v první polovině XII. stol. pravěkou lesní pustinou, opuštěnou Bohem i lidmi. Jen několik poustevníků prý tam bídne živořilo. Teprve v době, kdy toto území měl benediktinský klášter Rajhrad u Brna, bylo prý tam založeno několik dědin, mezi nimi také dnešní Hranice.

Tato romantická představa nevymizela dosud z dějin Hranic a Hranicka a z různých průvodců po středním Pobečví.

Ale je zcela mylnou a dětsky prostou.

Stopy lidského života na dnešním Hranicku nacházíme už v kamenné době. Palaeolitické sídliště na Hradisku u Předmostí u Přerova a v jeskyních na Kotouči u Štramberku je známo všeobecně.

Podíváte-li se na mapu, vidíte, že dnešní Hranice leží uprostřed mezi oběma témito lidskými sídlišti ze starší kamenné doby.

V nedávné době byly zjištěny stopy palaeolitického člověka v jeskyních vápencového Hranického kopce (375 m) východně od Hranic.

Z mladší doby kamenné (z neolitu) byly zachyceny stopy člověka ve Velké severně od Hranic, v Opatovicích, v Kelči, v Míloticích nad Bečvou, v Hustopečích nad Bečvou, tedy vesměs na Hranicku.

Také doba kovová a raně historická zanechala stopy na Hranicku, kterým procházela důležitá obchodní cesta od Dunaje podél Moravy a Bečvy do Poodří a dále k Baltickému moři. Je to tak zvaná jantarová cesta, po které byl dopravován od Baltu jantar zejména do římského imperia, sahajícího až po Dunaj. Při cestě z Vražného do Manukovic byl nalezen r. 1891 celý sklad bronzových předmětů.

Ale také období slovanské kultury (od r. 500 po Kristu) zanechalo na Hranicku trvalé stopy, o čemž svědčí mezi jiným názvy:

Stráže mezi Hranicemi a Bělotínem, Stráž 365 m na cestě z Pobečví do údolí Luhy (směr Hustopeče—Dub), Strážisko 334 m východně od Skaličky, Strážné 400 m severně od Kelče, Hradiště 341 m a Stráž 376 m u Choryně, Strážky 425 m západně od Valašského Meziříčí, ves Branky (název připomíná zemskou bránu), Hradiště 608 m u Loučky, Na vartě 560 m u Partutovic severně od Hranic, Hradiště při vsi Ústí na levém břehu Bečvy a název Hranice, které byly založeny na západní hranici obšírného pomezního hvozdu, prostírajícího se mezi Moravou a polským územím na Těšínsku. Všechny tyto názvy svědčí o bedlivé ochraně cest, procházejících Hranickem na rozvodí Bečvy a Odry, a jsou stopami po opevněných bodech, které na svou ochranu zdobovali ve velikých rozmezích slovanští obyvatelé těchto končin východní Moravy. Od konce XI. věku počínal pomezní hvozd ztrácat na svém významu. Lesní trať Cerekvisko v katastru Ústí je památkou z cyrilometodějské doby.

Listina olomouckého biskupa Zdíka z r. 1131 obsahuje soupis rozsáhlých statků olomouckého kostela na Moravě. Podle tohoto soupisu byly majetkem samostatného biskupství, obnoveného pro Moravu r. 1063, na Hranicku buď zcela nebo z části vsi: Býškovice, Paršovice, Těšice u Kelče, Sázany u Kelče, Zámrsky, Němetice, Miletice nad Bečvou, Kladeruby a Choryně.

Tož už r. 1131 uvádí se na Záhoří v jeho kopcovitém a lesnatém terénu řada vsí, které byly založeny, jak svědčí už jejich názvy, v období slovanské kultury ve středním Pobečví. Většina uvedených vsí byla potom manskými statky olomouckého biskupství.

Bыло by pošetlostí domnívat se, že v době, kdy na kopcovitém a lesnatém Záhoří stála už řada vsí, prostírala se v místech dnešních Hranic v rovině Bečvy na soutoku tří řek (Bečvy, Veličky a Ludiny) lesní díkovočina, která se zalíbila mnichu Juríkovi (Jiříkovi) z rajhradského kláštera, usadilšímu se tam před rokem 1169, a že Jurík Hranice buď vnově založil, anebo aspoň sdružil v samostatnou ves roztroušené obyvatele různých chat podél uvedených tří řek a v okolních lesích.

Hranice naopak sluší považovat za nejstarší anebo za jednu z nejstarších vsí ve středním Pobečví, založených v období slovanské kultury. Její poloha na skalnatém výběžku, chráněném na třech stranách od přírody vodou Bečvy, Veličky a Ludiny, její poloha na staré mezinárodní obchodní cestě a na evropském rozvodí moře Baltského a Černého, a její název Hranice jsou důkazem této starobylosti.

Bedřich, olomoucký údělný kníže, daroval r. 1169 se souhlasem svého otce a českého krále Vladislava rajhradskému klášteru ves, zvanou obecně Hranice, locum, qui Granice vulgo dicitur. Prosíl o to poustevník Jurík skrze Bedřichovu manželku Alžbětu. Šlo o dar zeměpanského do té doby zboží. Jurík vylíčil Hranice a nejbližší jejich okolí jako bezlidnou pustinu (locum vasta horrentem solitudine), od něhož bylo pohnout knížete, aby daroval ves Hranice jeho klášteru. Kníže tak učinil a přidal mimo to ve vsi Špičkách východně od Hranic jeden pluh role (terram ad aratum) s lúkami a s ovocnými zahra-

dami. Existence vsi Špiček na vysokém rozvodí Bečvy a Luhy (přítoku Odry) a tamních luk, ovocných zahrad a obdělané půdy r. 1169 je rovněž dokladem pro neudržitelnost houževnatě se držícího předpokladu o pustině v místech dnešních Hranic v té době. Ves Špičky, uvedená r. 1169, doplňuje také seznam vesnic ve středním Poběžví, známý z listiny olomouckého biskupa Zdíka z r. 1131, tedy o 38 let dříve, než se v Hranicích uvádí mnich Jurík. Rovněž existence vsi Hranic r. 1169 nesvědčí o bezlidné divočině v tomto úseku středního Poběžví.

Ale olomoucký kníže Bedřich daroval r. 1169 rajhradskému klášteru také veliký les, prostírající se severně a východně od Hranic mezi Bečvou a Odrou, který měl být kolonisován. V tomto lesu vznikly později vsi Heřmanice, Kozí Loučky, Polom, Bělotín, Na horách (dnešní Húrka) a Jeseník, uváděné ve falsované listině z r. 1201, která náleží svým vznikem na rozhraní stol. XIII. a XIV.

Jak známo, byly Hranice s příslušným statkem odňaty rajhradskému klášteru a darovány premonstrátskému klášteru Hradiště u Olomouce. Mezi oběma kláštery vznikl o ně dlouhý spor, v němž došlo ku smíru a narovnání teprve r. 1222: super possessione terminorum et circuitus de Rayngicz. Při tom se výslově uvádí, že šlo o zeměpanský statek. Za rajhradský klášter účastnil se jednání matěřský klášter břevnovský u Prahy.

Nevíme, proč došlo k této změně. Domníváme se však, že rajhradský klášter nesplnil očekávání, kladeného na něho se strany zeměpanské v otázce kolonisace velikého lesního komplexu, který se prostíral od Hranic a od řeky Bečvy směrem k řece Odře. Byl to úkol nesnadný. Také premonstráti z kláštera Hradiště zápasil s ním těžce, jak o tom svědčí souvěký pramenný materiál k dějinám Hranic až do XIV. století.

Z náhodné okolnosti, že Hranice uvádějí se po prvé v pramenném materiálu r. 1169 v souvislosti s rajhradským mnichem Juríkem, nelze naprostě usuzovat, že Jurík Hranice založil. Historické pravdě učiníme zadost, řekneme-li, že je pouze zvelebil.

K. D.:

Z lapidaria přerovského musea.

Mezi různými oddíly museí bývají nejvíce zanedbávána lapidaria.* Často se jim vykáže nějaký zastrčený koutek, kterého si málo kdo z návštěvníků povšimne. Dobře dopadlo lapidarium přerovského musea, neboť kdo vystoupí na věž, aby se rozhlédl po okolí Přerova, musí lapidariem projít a tu se snad přece podívá na těch několik starých kamenů. Mnoho o nich říci nelze, ale jen tak bezvýznamné přece nejsou.

Leží tu na př. původní ostění dveří a oken, které bylo vyndáno ze svého místa při posledních důkladných opravách bývalého zámku

*) Lapidarium (lat.), místnost k úschově nebo vystavení kamenných starožitností a sbírek.

pro nynější museum (1928 až 30). Tu se ukázalo, že všechna okna a dveře byly původně vyzdobeny rámcí z napodobenin prutů do kamene tesaných, které poblíže konců se křížily tak, jak to dosud spatřujeme na vnější straně věžních oken, jimiž z lapidaria vidíme dolů na Masarykovo náměstí. Poněvadž tato původní výzdoba byla porouchána, jak bylo zjevno na ostěních vyzvednutých v nádvoří ze svého místa, obrátili je při některé z pozdějších oprav zámku zdobenou lícní stranou do zdi, takže zadní hladká strana se ocíla v průčeli. Tato úprava z pozdější doby byla ponechána beze změny též při posledních opravách.

Roku 1475 dostal se Přerov do rukou Viléma z Pernštýna (žil 1435 až 1521), který dal přestavět hrad Helštýn do r. 1480, tedy v době, kdy stavby byly zdobeny u nás zcela v duchu gotiky, jak také nasvědčují zbytky kamenických prací na Helštýně. Protože však křížení ozdobných prutů vyskytuje se teprve na přechodu gotiky do renesance a též novoty té doby pronikaly do kraje zvolna, možno usuzovat, že Vilém z Pernštýna dal přestavět hrad v Přerově až někdy kolem r. 1500. Podle sdělení zemřelého musejního zřízence Sahánka byl asi před 10 roky nalezen ve sklepě zámku pohrozený úlomek pravého dolního rohu pískovcové desky, na které málo vyplouklým reliefem je zpodobena část mužské nohy od kolena dolů, vězící ve shrnuté škorni se špicí vzhůru ohnutoou, tedy v obuvi, jakou nosili v 15. století, a za ní kousek býčího čela se zbytkem skloněného rohu. Zjevně tu byl zobrazen muž krotící vzpouzejícího se býka, jak pověst vypravuje o praotci rodu Pernštýnů, kteří bránu dávali kromě rodového znaku též relief s tímto výjevem, což dosud spatřujeme nad branou hradu Helštýna a na zámku v Pardubicích.

Nad branou přerovského zámku byl asi relief, z něhož část je uložena v lapidariu, a spolu s ním byl tam možná pernštýnský znak, jehož podstatný díl — zubří hlava s prstenem v nozdrách — je ode davná zazděn v průčelí zámku nad portálem a byl až při posledních opravách odkryt pod omítkou spolu se zbytkem jiného znaku ukazujícího orlici v letu, považovanou mylně za holubici. Teprve F. N. v 2. čís. 16. roč. »Záhorské kroniky« objasnil pravý význam a původ tohoto znaku.

V lapidariu je okrouhlý kámen ze zámku v Čekyni, na jehož obvodu vidíme čtyři násadce umístěné křížmo, z nichž každý se podobá napříč proříznuté římsce; je to svorník, který zakončoval v gotických stavbách klenbu ve středu, kde se sbíhala žebra. Svorník měl dosednouti násadci přesně na žebra, proto nám ukazuje jejich tvar a obyčejně též počet. V tomto případě byla místo asi čtyřhranná, s t. zv. křížovou klenbou; jejími kouty probíhala žebra ke středu, kde byl svorník. Kdyby na zámečku v Čekyni objevili někde ve zdivu zbytky gotických žeber v průčelí shodných s násadci svorníku, byla by poloha příslušné místo zjištěna. Dosud se to však nestalo. Takový průzkum byl nejlépe možný při důkladných opravách budovy, když odstranili omítku. Svorníky byly podle ustáleného zvyku opatřeny znakem stavebníkovým, často jeho jménem a letopočtem oznamujícím, kdy stavba byla ukončena. Svorník v lapidariu má znak

rodu z Vrchlabí (psí hlavu s obojkem), kolem opis Kunesch Wrchlabě a rok 1435. Ale současný záznam v soudní knize t. zv. Půhonech jmenuje r. 1437 majitelem Divu z Čekyně, je zde tedy patrný omyl, který vysvětluje F. N. v 2. čís. 15. roč. »Záhorské kroniky«.

Kromě jiných starých ukázků kamenické dovednosti spatříme tu značně porouchanou práci sochaře humoristy, který vytěsal smějícího se muže v kroji z konce 17. stol., jak k chycenému již kocouru strká do pytle druhého. Postava je s uměleckou obratností zpodobena pod kolena, což bylo v módě koncem 17. století až do polovice století 18., obvykle pro účely církevní; světských soch toho druhu je na Moravě málo.

V zámku je porůznu mimo lapidarium ještě několik starých prací kamenických, které by však vyžadovaly zvláštního pojednání.

Bož. Skopal, Veseličko:

Portáši,

národní četníci a ochránci valašských hor.

Císař Ferdinand III. v dopise (reskriptu) ze dne 31. března 1638 adresovaném hraběti Salmovi, tehdejšímu zemskému hejtmanu, povoluje zřídit sbor (obvod) »Věrných Valachů«. Stalo se tak asi na podnět zemského sněmu, když se jednalo o dopadení odbojných loupeživých hord; působnost portášů se jejich přičiněním během času mnohem více rozvětvila, takže jejich pravomoc si dnes můžeme snadno porovnat s našimi četníky.

Stav sboru co do počtu se snížoval či zvyšoval podle toho, zda nebezpečí v kraji minulo nebo nové hrozilo. S počátku byli vydržováni ze státní pokladny (peníze kontribučenské). Teprve po 30leté válce, v době všeobecné bídě byly výdaje jejich hrazeny z prostředků zemských. Koncem 17. a počátkem 18. století byl sbor portášů několikrát rozpuštěn a teprve roku 1717, kdy byla vidna jejich nezbytnost, císař sám povolil jejich veliteli hodnost poručíka (lajtnanta). Od té doby trval sbor portášů na Moravě nepřetržitě 113 roků a před tím s krátkými přestávkami téměř 80 roků, tedy bezmála dvě století.

Původně (roku 1638) čítal sbor 100 mužů, později někdy 30—60, od roku 1717 dostal přesnou organizační a čítal mimo poručíka a šikovatele 60 mužů a byl rozdělen na 6 desátnicetv o 1 desátníkovi a 9 prostých portáších; desátnictvo tvořilo jednu stanici.

Výzbroj portáše tvořila: těšinka — krátká ručnice, valaška — valašský obušek pozůstávající ze sekýrky a delšího topurka, šavle, sadač — mošna na chléb a provazy pro svázání zlosyna, čutora — polní láhev s občerstvením, provaz — opatřený na konci olověnou koulí (asi jako laso), tuliec — na prach a olovo; stejnokrojem byl jím valašský kroj a jen krajově byla zaváděna jakási uniforma — kožené boty, hnědé kalhoty, dlouhý kabát tmavozelený s četnými knoflíky a na hlavu v létě vysoký komolý klobouk se širokou střechou, v zimě pak vydrovku (beranici).

K hlavní povinnosti portášů, t. j. k potírání zločinnosti, přistupovaly podle situace a veřejné potřeby také služby jiné. Když loupežnické ustalo, věnovali se portáši více policejnímu dohledu všeobecnému. Tak dbali veřejné bezpečnosti tím, že pokutovali na příklad toho, kdo v dřevěném příbytku sušil hořlavé věci jako len, rostí a podobné; později chytali na vojnu ty, kteří se nechtěli sami dostavit, místo vojska chodili po exekucích, vodili zločince a jiné. Při tom měli podobnou pravomoc jako nynější četníci. Zpěcujícího se zločince mohl portáš i zabít, odpovídal se za to pouze svým představeným.

Ve Velkých Karlovicích jest zachována dosud živá vzpomínka na portáše Stavinohu. Farní kronika o něm vypravuje toto: »V Karlovicích nejsilnějším portášem byl Stavinoha a nejobratnějším portáš Malina z Hoštálkové. Stavinoha měl hřmotný hlas, až se hory třáslly. Ti dva se měli rádi, všec se jich báli a když měli portáši vykonati něco odvážného, poslali Stavinohu s Malinou. Jednou šel Stavinoha do Klobouk na exekuci. V Kloboukách bývali tehdy samí kloboučníci. Přišel do hospody a soukeníci hned ho vítali a platili za něho, že mohl jíst a pít, co chtěl. Jenom jeden mladý silný soukeník se k němu vyžývavě choval. Najednou se postaví před Stavinohu a povídá: »Šak řá nesvážeš!« Stavinoho prý »Šak oprubuj!« Kloboučan s ním udělal sásku. V neděli odpoledne měli utíkat o předbížky. — Po požehnání výšly celé Klobúky za město dívat se, jak bude Stavinoha soukeníka svazovat. Stavinoha praví soukeníkovi: »Kolik kroků chceš napřed?« On že sedum. Stavinoha byl dobrý běhún, ale i ten Klobúčan. Soukeník se vysvlékl, byl bosý a měl jenom košili a gátek. Když napočítal tři, nechal Stavinoha udělat Klobúčana sedm kroků a poté se pustil za ním oblečený v celé zbroji. Za chvíliku ho dohonil, valaškou ho udeřil za krk, že se na zem svalil. Skočil mu na záda a už byl Klobúčan svázaný. Neublížil mu. Tak uměli portáši svazovat. Valaškou omráčili, ale nezabilí, mžikem odpásali provaz a už svazovali.«

O jejich činnosti na Lipensku známo je toto: Nejvíce vyznamenal se Stavinoha u Lipníka. Tam bydlel nějaký Antušek a měl obchod s obilím a kaší. Ten byl náčelníkem lupičské roty, co rabovala na Valašsku. V Lipníku bydlel prý tehdy i lajtnant, velitel portášů.

Pan vrchní (t. j. úředník od panství) prosil lajtnanta, aby dal chytit Antuška, jehož se všichni báli. Poslali prý i pro vojáky do Olomouce, ale ti si s ním nevěděli rady. Lajtnant odeslal tehdy Stavinohu a Malinu. Když přišli do Lipníka, divil se pan vrchní, že jsou jenom dva a pravil: »Chlapci, vy chcete toho zbojníka svázat? Nevíte, že je u něho silných chlapů vždycky dosť?« Stavinoha: »Pane vrchní, zkusiť to, ani čerta se nebojíme.« V kanceláři nechali zbraně a vzali s sebou jen provaz a sekýru (valašku).

Vrchní poručil, aby šli za ním a na který dům klepne palíčkou, tam aby vešli a Antuška svázali. Stavinoha stanul u dveří, Malina vešel a dal pozdravení. Stavěl se hrbatým a na ramenou nesl měch a podpíral se o valašku. U dlouhého stolu sedělo několik chlapů. Antušek řezal dlouhým nožem krucák (tabák), ohlédl se přes rameno a pravil: »Co chceš?« Malina pokorně: »Poňzeně prosím, idu kúpit kaše.« V tom, než se kdo nadál, uhodil Antuška za tylo, zakříkl až se

celý dům otrásl a už byl loupežník svázaný. V té Stavinoha kopl do dveří, až se rozlély, skočil před stůl, napřahl sekyru a zakřiknul: »Hlavu dolů, kdo sa hne.« Než se vzpamatovali, byl Antušek svázaný na ulici a portáši ho vedli do zámku. Potom ho přivázali na vůz, 6 vojáků ho obstoupilo a vezli ho k Přerovu na Špilberk. Ale pod Pavlovicemi roztrhal Antušek provazy a chtěl utéci. Vojáci se báli, aby mu někdo z jeho kamarádů nepřišel na pomoc a vrátili se s ním do Lipníka.

Stavinoha a Malina statečně popíjeli v hospodě, když je zase vrchní dal zavolat a ptal se jich, zda by Antuška nedovezli do Brna. Malina mu pravil: »Co by ne, baj do pekla.« — »A sami?«, tázal se vrchní. — »Sami.« Poté vyšli portáši na dvůr. Vrchní i páni se dívali z kanceláře z okna. Stavinoha zakřikl: »Odvaž ho.« Když ho odvázali a Antušek slezl s vozem, přistoupil k němu Stavinoha, zaklepal mu obuškem do čela a zařval na něho: »Jak sa hneš, hned' ta zaplesčím. A včil marš!« Antušek šel před ním jako beránek až do Brna na Špilberk.

Když se vrátil do Lipníka, pravil mu vrchní, aby ukázali, jak ty zbojníky svazují. Stavinoha praví vrchnímu: »Ale nesmíte sa zlobit, když při tom škodu uděláme.« A vrchní pravil: »Aj na 10 rýnských stříbra nepohlédnu, když nám to ukážete.« Vrchní vybral k tomu nejsilnějšího písáre a posedali za dlouhý stůl. Portáši vyšli ven a písář chystal se k obraně. V kanceláři bylo ticho, jako když mák seje. Venku též ticho. Naráz rozletí se veliká kachlová kamna, oba portáši vyskočí z nich a zařvou až okna řinčela, všechni jsou jak ohromeni a v té Stavinoha, než se kdo nadál, písář měl svázaného. Když je vrchní hojně obdaroval, vrátili se domů.

Na zpáteční cestě šel Stavinoha Solancem a slyšel o veliké krádeži. Na Čártáku vešel do hospody, byla plná lidu. Stavinoha zakřičel: »Zloděju, hoří ti čepica.« Jeden chlap chytí se za čepici a tak se prozradil. Stavinoha ho hned svázel a chlap se opravdu přiznal. — Tak byli portáši šikovní.

Služba portášská byla těžká a nebezpečná. Loupežníci a zbojníci všech druhů bývali též dobře ozbrojeni, odvážní, hbití a lstitví. Portášům bránili se z dobrých úkrytů a strojili na ně různé léčky, aby se jim mstili. Zabít medvěda, vlka nebo člověka bývalo zlosynu jedno. Odcházeje do služby nevěděl portáš nikdy, vrátí-li se zdráv. Nebylo řídkým případem, že se portáš ze služby nevrátil a byl delší dobu postrádán a nalezen mrtev v roklině k nepoznání dotlučený. Býval to často boj na život a na smrt. Nejednou poslali zbojníci portášům posměšný dopis, že již nebude dlouho žít některý z nich, nejednou hvízdala portášům kolem uší koule loupežníkovy pušky.

Do služby se muselo za každého počasí, v sněhových závějích i za noci. Byla to stálá válka se škůdci klidného obyvatelstva. Služba portášská bývala považována za službu čestnou a portáši požívali mezi lidem vážnosti.

Když počátkem 19. století počaly se projevovat poměry proti dřívějšku lepší, kdy lid nebyl již sužován vpády do země, kdy kraj se zveleboval a vzdělání lidu pokračovalo, tehdy císařským rozhodnutím

byl sbor portášů roku 1827 rozpuštěn. Tak zmizela tato zajímavá zezemské samosprávy moravské povstavé instiutice, sbor portášů, téměř po 200letém trvání na Moravě. Po dvě století chránili portáši moravský lid před nepřitelem vnějším a před škůdci a rušiteli panujícího porádku uvnitř země.

(Vyňato s laskavým svolením p. mjra A. Ševčíka, autora knihy Portáši.)^{*)}

^{*)} Portáši, národní četníci a ochránci valašských hor. Historický náčrt. Podle literatury a pramenů napsal Alfons Ševčík, mjr. čsl. četnictva. Vyšlo nákladem výboru národopisných slavností na Vsetíně v roce 1930.

Drobné zprávy.

Genealogie Lipovských z Lipovic (vydal Josef Pilnáček, Videň, stran 16 se 3 rodokmenovými přílohami, cena 45 Kč). Dnes v Polsku, Německu a v Čechách (v Praze) žijíci potomstvo Lipovských z Lipovic (u Prachatic) vydalo důkladnou genealogii svého rodu. Publikace je vydána současně v řeči české, polské a německé (aby byla všem srozumitelnou) a uvádí data od r. 1386 souvisle až na naše časy. Též Morava jest zde často zastoupena, neboť Lipovští žili zde dlouho ve Volfštejně, Řečici, přechodně i v Telči. Publikace vyniká krásnou až přepečhou v úpravou a četná vyobrazení tisk zpestřují. Uznání hodno jest, že dnes v cizině žijíci polská větev Lipovských, vážic si svých předků, vydala tak nákladnou publikaci.

Seznam mých publikací o prof. B. Řezníkovi. Dodatkem k poslednímu odstavci vzpomínek Ing. R. Vymětala o prof. B. Řezníkovi podávám v zájmu úplnosti seznam mých statí o činnosti prof. B. Řezníka, jehož osobnosti jsem se zabýval, když zpřístupnila mi vdova po zesnulém pí. Klementina Řezníková celou jeho pozůstatlost, pokud byla zachována. Napsal jsem: 1. »Akvaristické listy«, roč. I., str. 56; Z literární pozůstatlosti prof. B. Řezníka. 2. »Věda přírodní«, roč. III., str. 117; Z literární pozůstatlosti prof. B. Řezníka. 3. »Ohlas od Nezáryky«, 20. V. 1921, č. 20; Z literární pozůstatlosti prof. B. Řezníka. V této poslední statí neuvedl mne Ing. Vymětala jako autora, dále nehovořím tam o nějaké kapitole o mikrofotografii, nýbrž v této, jakož i ve všech třech statích, hovořím o nalezeném rukopise chystané techniky mikrofotografické, jako první v české literatuře, kterou jsme nazvali »Kapitoly o mikrofotografii«. 4. »Záhorská kronika« č. 1, roč. 1934: Stopou prvního profesora přírodopisu na lipenské reálce. 5. »Příroda« č. 1, roč. 1936: Pětadvacet let od smrti prof. B. Řezníka. V této studii shrnuji do 10 hlavních bodů hlavní rysy významu Řezníkova; každý z těch 10 uvedených bodů zasluhuje dalšího rozvedení. Tolik dodatkem k studii Ing. Vymětala. Čtenáře našeho listu, kteří chtějí poznati význam Řezníkův upozorňuji na tyto zprávy. Dr. Miloš Záleský.

Zvony v Drahotuších v XVI. stol. Roku 1530 na den sv. Prokopa bylo městečko Drahotuše zapáleno od hromu a téměř celé vyhořelo. Ušetřeno zůstalo jen málo domů v ulicích. I kostel vyhořel a zvony v ohni zkaženy. Obec dala ještě téhož roku slít v Opavě nový velký zvon »Hodinář«. Zvon umístěn na kostelní věži, vystavěné z kamene v letech 1534 a 1535, kdy opravy dokončeny a kostel přikryt břidlicí. R. 1583 při nových opravách postaveny na věži měděné makovice. Zvon Hodinář, který byl rozražen, dán k přelití do Unčova. Dva roky nato pozvali si Drahotuši do městečka zvonaře ke sliti nového zvonu. R. 1585 slit velký zvon Albrechtem Zvonarem Opavským v cihelně nad Drahotuší. Zvon Hodinář rozrazil se již r. 1602 zase. Toho roku dán k přelití do Olomouce zvonaři Záchariášovi Myňáři.

Ukrutná vichřice na Hranicku v r. 1822. Nebylo pamětníka tak hrozné vichřice, jaká se rozpoutala na celém Hranicku dne 15. června 1822. Lidé věřili, že nastal konec světa. Smršt rvala, vyvracela stromy, odnášela lidi, střechy, ba i celé

domky. Na císařské silnici vyvrátila mnoho stromů, podobně v zahradách. Ty, jež vichřici přestaly, byly ubohé trosky bez haluzí. Na Trávnickém mlýně sebral vítr půl střechy pevně vázané, vyvrátil stavidla a pobral domky na hrázi. V Hranicích odnesl nejvíce střech v Židovské ulici, asi nepříliš pevných, bez střechy zůstalo však po vichřici i horní mýto. V Drahotuších vyvrátil vichr dvanáct stodol, odnášel střechy, bořil a ničil jako v celém okolí. A co teprve vichřice s lidmi tropla! Tloukla jimi o zem, válela po zemi, házela do příkop, odnášela se silnic a způsobila mnohým horkou chvíli. Na hranickém náměstí vyvrátila budku strážního vojáka před krajským úřadem, sebrala ji i s vojákiem a odnesla až k domu pana Bergera. Přispěchali hned vojáci i pan hejtman, na štěstí se však vojákoví vůbec nic nestalo. Současně převrátil vichr dva vozy, jeden s dvojspřežím, druhý s trojspřežím, které právě jely s velkým nákladem přes náměstí, a celý náklad, bečky k hašení ohně, rozhořil a rozkutál po náměstí. Jen deset minut vichřice řádila, její stopy byly však dluho všude patrné.

B. I.

Vrchnost a Drahotuští. Opatrný purkmistr drahotušský Fabián Rabel svolával dne 17. februáře 1777 spěšně zrání celý ouřad i starou radu drahotušskou. Z jeho zprávy bylo brzo velké pozdvizéní v celé obci. Hranický polesný, pan Johanes, ráčí robotou jejich krásnou »álej« topolů a třešní při nové struze nad valchou. Robotníci jsou už v práci a řezají poražené stromy hned na místě v drva. Nebylo času na usnášení, bylo třeba jednat. Zvolena spěšně čtyřčlenná deputace a vypravena do Hranic na zámek k panu vrchnímu s protestací, že to olší je Drahotušských a je »v jejich territorium«. Hranický vrchní Karl Neumann přijal je milostivě, vymluvou se však jen na polesného, sám prý nic neví; deputaci slíbil, že promluví hned s panem Johanesem a odpověď pošle zítra. A robotníci káceli dál! Drahotuští vrchnímu nevěřili. Uradili se čekat na odpověď jen do 9 hodin ráno. Ale i ta minula a odpověď nepřicházela. Více už nečekali. Aby je snad vrchnostenští nepředešli, vypravila se svorně celá obec s povozy pro skácené olše a třešň. Na čtyřicet stromů, celých i pořezaných svezly a složily na rynku u sochy sv. Jana Nepomuckého. Purkmistr čekal hromobití od vrchního, ale ani protestaci nedošla. Psáno polesnému, odpovědi se však nedočkali. Odvážný purkmistr Rabel ochránil tak Drahotušským olše a třešň, byl pokácené. Dříví rozřezáno na sáhy a prodáno do obce.

R. I.

Za P. Antonínem Sehnalem, farářem a spisovatelem, dřívějším redaktorem a vydavatelem Záhorské kroniky. V Rapotíně na sev. Moravě zemřel 24. dubna 1937 ve věku 77 let tamní farář, čestný kanovník, skutečný arcibiskupský rada, asesor konsistoře, dlouholetý děkan P. Antonín Sehnal, rodák ze Soběchleb u Lipnika n. B. Pocházel ze selské záhorské rodiny. Miloval své Záhoří a napsal o něm několik národopisných studií. V prosinci 1910 vydal dr. Frant. Přikryl 10. číslo VI. ročníku Záhorské kroniky. Bylo to poslední číslo dřem Frant. Přikrylem vydané. V něm oznámil, že od 1. ledna 1911 je vydavatelem a redaktorem Záhorské kroniky P. Antonín Sehnal, farář v Paršovicích. P. Antonín Sehnal vydal jediné VII. ročník Záhorské kroniky, která měla tehdy podtitul: Archiv pohádek, pověsti, obyčejů, starožitností na Záhoří a Pobečví. Časopis lidopisný. Vychází za 2 měs. v Paršovicích u Hranic. VII. ročník Záhorské kroniky obsahuje samostatné 1. a 2. číslo a dvojčíslo 3. a 4. Dále Záhorská kronika nevycházela pro nedostatek finančních prostředků. Nastala přestávka až do r. 1925, kdy nynější vydavatel začal VIII. ročníkem. Za nové redakce a vydavatelstva přispíval P. Antonín Sehnal dále články do Záhorské kroniky. V VIII. ročníku uveřejněn jeho článek Rychtář Podmol, v IX. ročníku: Pod férťuškem, Loupežníci v Symři, v X. ročníku: Pantáta mlynář z Čech, O podhradním mlynáři, v XI. roč.: Myslivecký mládenec, ve XII. roč.: Jan Zámostský, v XIII. roč.: Vesnický filosof, v XVI. roč.: Naši maminky a v XVII. roč.: Za pacholka. Svým nákladem vydal P. Antonín Sehnal r. 1924 knížecíku V z p o m i n k y. Vypisuje v ní své vzpomínky na Záhoří, uvádí ukázku záhorského nářečí a lidové písničky na Záhoří, odlišné mluvnické tvary záhorského nářečí a slovníček záhorského nářečí. — 29. dubna byl podle svého přání pohřben na lesní hřbitově na sv. Hostýně, »aby mohl ještě z hrobu hledět na své milované Záhoří«.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.

Tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově.

Redakci došlo:

R. Promberger, knihkupectví a nakladatelství v Olomouci. Ceněk Kramoliš: Hraničářtí hrdinové (Rákoczy, jen výš!). Válečný a kulturní obraz s počátku 18. stol. — Spisovatel líčí v této knize dlouhé boje s povstalcí uherskými a dále udatnost a lásku ke kraji Valachů a Slováků, těchto hraničářů moravskouherských až do uzavření míru r. 1711. Uherští povstalci vpadávali na Moravu, aby zásobili svá vojska, jimž velel maďarský vlastenecký kníže František II. Rákoczy. Jeho mladí, prožité na dvoře vídeňském, jeho zajetí a útěk z vězení upravil si spisovatel dle své potřeby, ale jeho boje proti Habsburkům jsou vyličeny pravdivě na základě historických dokladů. Rovněž jeho pád a smrt v cizině, do níž se po nezdařeném bojování utekl. Život jeho je zajímavý, dobrodružný a poučný. Tímto románem končí spisovatel svou literární činnost, jak v Doslovu uvádí a předkládá jej na památku svým čtenářům. — Stran 248. Váz. Kč 27,—, brož. Kč 18.—. Doporučujeme do všech obecních knihoven.

Československá grafická Unie a. s. Praha II., Slobodova 1: Pouliček-Spilka: Občanská nauka a výchova. Pro obecné školy ménětídní. Díl A. pro 3. post. ročník. Za Kč 4·80; k tomu pracovní sešit pro žáky za 80 h. Díl B. pro 4. post. ročník za Kč 4·—; pracovní sešit za 80 h. Díl C pro 5. post. ročník za Kč 5·—; k tomu pracovní sešit za 1 Kč.

Vydavatelský odbor Ústředního spolku jednot učitelských v Brně, Dvořáкова 1: Stanislav Vrána: Idea volné školy a její vývoj za posledních 30 let. Cena Kč 3·—. Josef Matějík: Stručný rádce ke zkouškám způsobilosti pro obecné školy. S četnými ukázkami otázek při zkouškách klausurních a ústních. Cena Kč 4·—. Ant. Kheil: Zpěvnik pro školy měšťanské. Vydání pro žáky. Sešit I. pro I. ročník měšť. školy za 6 Kč, sešit II. pro II. ročník za 6 Kč, sešit III. pro III. ročník za 6 Kč. Dr. Jan Petrus: Přehled československé literatury pro mládež. Pedagogická práce. Svazek VIII. Cena 30 Kč. Stran 300. Doporučujeme.

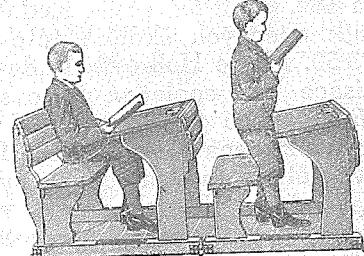
Státní nakladatelství, pobočka v Brně: Jan Pastejřík: Příroda pro obecné školy (6., 7. a 8. post. roč.). Třetí vydání, zpracované podle normálních učebních osnov pro obecné školy z r. 1933. Čkm 180. Cena Kč 14·—. Rudolf Pelíšek: Přírodník pro 6.—8. post. ročník obecných škol. K této učebnici výsluž Obrazy. Čkm 1604, Kč 3·50. Marie Holková: Radostné chvíle ve škole. Výstupy a dramaticace pro společná žákovská shromáždění střed. stupně. Čkm 1596, cena Kč 4·—. Ferdinand Krch: Skládanky ze čtverce papíru. Čkm 1562, cena Kč 5·—. Dr. Ladislav Kratochvíl: Nesnáze při výchově dětí. Knihovna rodičů. Sv. 22. Čkm 482·22, Cena Kč 7·—. Antonín Kašpar: Stromy a keře v sadech smíchovských a košířských. Osnovy a praxe. Sv. 32. Čkm 483·22, cena Kč 5·80. Karel Konvalinka: Naše písničky. Lidové písni v dvojhlásce úpravě pro školy obecné a měšťanské. Čkm 281, cena Kč 2·60. Antonín Grác: Země, na které žijeme. Základy geologie. Pracovní učebnice geologie pro měšťanské školy. Čkm 260, cena Kč 6·50. Václav Novák: Sbírky učebních pomocík pro vyučování dějepisu a zeměpisu na školách. Souhrn předpisů a zkušeností. Z okrajů školské a osvětové správy. III. Pořádá Dr. Otto Placht. Čkm 499·3, cena Kč 4·60.

Helena Velišková: **Školní film.** Sekretářka Čs. společnosti pro věd. kinematografii v Brně seznámuje veřejnost i učitelstvo s novou pohybovou pomůckou, které se otvírá přístup do našich škol. Ve své knize »Školní film« vysvětluje vše, co se školním filmem úzce souvisí. Seznamuje s klady a záporami, s vlastnostmi, úkolem a možnostmi škol. filmu. Technické otázky, otázky pedagogické a jejich vzájemná souhra jsou probrány výstižně a s ohledem na naše školství. Zvukový, barevný a stereoskopický film jsou po prvé přeneseny ve školní prostředí. Výrobě školních filmů, katalogisaci a organizaci půjčování jsou věnovány kapitoly další. Praxe je vždy zdůrazňována. Předběžné vzdělání učitelstva, nástin kursů, příklady z ciziny, pokud jsou cenným přínosem našemu školství, zapadly vhodně v rámec této knihy. Filmová představení v biografech, jejich poměr ke škole a k filmu vyučovacímu, poměr filmu k ostatním vyučovacím pomůckám, vše je tu podáno tak, že každému je jasno, co školním filmem v pravdě rozumíme. Knížka H. Veliškové »Školní film« je psána přístupnou formou a poslouží každému, kdo chce získat přehled dosavadních vědomostí a zkušeností se školním filmem. — Knihu dodá za 9 Kč. Vydat. odbor ÚSJU v Brně, Dvořákova.

F. Leitl a V. Pehal: Odpovědi na otázky: *Občane, jak se zachráníš před leteckými útoky?* Praktická příručka s řadou názorných obrázků. Odpovědi na nejdůležitější problém dneška. Ilustroval Oldř. Knížek. Přerov 1936. Nákladem a tiskem knihtiskárny Jar. Strojil v Přerově. Cena 18 Kč.

Školní nábytek

všech konstrukcí: dřevěné,
železné i z ocelových trubek autogenicky svařovaných, vyrábí odborný závod

František Talla, Přerov

Cukrovarská 3, tel. č. 182.

Vlastní vynálezy.

Prospekty zdarma.